

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Integrace romské menšiny ve správním území obce s rozšířenou působností Jičín

Bakalářská práce

Autor: Markéta Vedejová
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce s osobami se sníženou soběstačností
Forma studia: kombinovaná
Vedoucí práce: Kappl Miroslav, Mgr. Ph.D.

Hradec Králové, 2021

Zadání bakalářské práce

Autor: Markéta Vedejová

Studium: U18019

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce s osobami se sníženou soběstačností

Název bakalářské práce: **Integrace romské menšiny ve správním území obce s rozšířenou působností Jičín**

Název bakalářské práce AJ: Integration of Roma minority in the administrative area of the municipality with extended authority Jičín

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se bude zabývat tématy integrace romské menšiny, komunitní práce s Romy, sociální diverzita. Podá přehled o stavu romské menšiny a sociálních služeb působících v ORP Jičín, které se vztahují k řešení situace romské menšiny. Empirické šetření se zaměří na postoje Romů k myšlenkám integrace romské menšiny a provede analýzu možných zdrojů pro komunitní práci s romskou menšinou, a to v rámci ORP Jičín. Zvolené metody a techniky: studium relevantních zdrojů, kvalitativní výzkum, polostrukturovaný rozhovor. Klíčová slova: Romové, integrace, sociálně vyloučená lokalita, diverzita, komunitní práce s Romy

Strategie romské integrace do roku 2020. Vláda ČR. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/>
NAVRÁTIL, Pavel. Romové v české společnosti. Praha: Portál, 2003. MATOUŠEK, O. Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál, 2003. FÓNADOVÁ, L. Nenechali se vyloučit. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Oponent: Mgr. Michal Trousil, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 30.4.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem veškeré použité prameny a literaturu.

V Jičíně dne 28. 3. 2021

Markéta Vedejová

Poděkování

Děkuji Mgr. Miroslavu Kapplovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, odbornou pomoc, užitečné připomínky a za čas, který mi věnoval při konzultacích k mé bakalářské práci. Rovněž bych chtěla poděkovat všem účastníkům výzkumného šetření.

Zvláštní poděkování patří mým dětem za jejich trpělivost a přátelům za podporu.

Anotace

VEDEJOVÁ, Markéta. *Integrace romské menšiny ve správním území obce s rozšířenou působností Jičín*. Hradec Králové, 2021. 70 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta (Ústav sociální práce) Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Bakalářská práce pojednává o procesu integrace romské menšiny ve správním území obce Jičín, konkrétně o komunitní práci jako o možném nástroji pro zlepšení postavení romské menšiny a soužití s majoritou v regionu Jičín. Teoretická část práce popisuje původ a tradiční kulturu Romů. Zdůrazňuje podstatné historické události. Představuje význam sociální práce s romskou menšinou, problematiku sociálního vyloučení a předsudků majoritní společnosti. Jedna kapitola je věnována současné legislativní opoře a je v ní zmíněn současný trend multikulturalismu. Proces, principy a limity komunitní práce jsou popsány v samostatné kapitole.

Výzkumná část je založena na kvalitativní výzkumné strategii, formou polostrukturovaných rozhovorů s příslušníky romské menšiny a se zástupci organizací, které s romskou menšinou při svých aktivitách pracují. Cílem výzkumného šetření je zjištění potřeb, bariér a silných stránek příslušníků romské menšiny, zjištění subjektů, které by se mohly podílet na komunitní práci a návrh postupu, jak vytvořit tým pro realizaci komunitní práce v regionu Jičín.

Klíčová slova: komunitní práce, integrace, předsudky, sociální vyloučení

Annotation

VEDEJOVÁ, Markéta. *Integration of Roma minority in the administration region of the municipality with extended power. Jicin*. Hradec Kralove, 2021. pages 70. Bachelor thesis. University of Hradec Kralove, Philosophical Faculty (Department of Social Work). Leader of thesis: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

The bachelor thesis deals with the process of the Roma minority integration in the administrative territory of the municipality Jičín, specifically community work as an optional tool for improvement of the position of Roma minority and their cohabitation with the majority in Jičín region. The theoretical part of thesis involves origin and traditional culture of Romas. It emphasizes important historical events. It involves the importance of social work with Roma minority, issue of social exclusion and prejudices of major part of society. A chapter is devoted to the current legislative support and there is mentioned common trend of comprehension concerning differences of multiculturalism. Process, principles and limits of community work are described in a separate chapter.

The research part is devoted to the qualitative research strategy. Semi-structured interviews with Roma minority members and representatives of the organization, which works with them during their activities. The target of the research is identification of the needs, barriers and strengths of the Roma minority, identification of subject which can deal in community work and suggestion of process to create the implementation team of community work in region Jičín.

Key words: community work, integration, prejudice, social exclusion

Obsah

Seznam použitých zkratk

Úvod	10
I TEORETICKÁ ČÁST	
1 Kdo jsou Romové?	11
1.1 Historie, identita, národ, etnicita	11
1.2 Romipen, specifika romské kultury	16
1.3 Romové v Čechách	19
2 Romové jako cílová skupina sociální práce	21
2.1 Význam sociální práce	21
2.2 Sociální vyloučení - popis, příčiny, dopady	22
2.3 Předsudky a stereotypy jako příčina integrace	24
3 Vládní strategie - institucionální zajištění romské otázky	26
3.1 Legislativa	26
3.2 Integrace	27
3.3 Multikulturalismus	28
4 Komunitní práce	29
4.1 Zplnomocnění - klíčový princip	29
4.2 Proces komunitní práce	30
4.3 Limity v komunitní práci	31
Shrnutí teoretické části	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	
5 Výzkumné šetření	33
5.1 Vymezení hlavního cíle a dílčích výzkumných cílů	33
5.2 Transformace dílčích výzkumných otázek	34
5.3 Metodologie výzkumného šetření	36
5.4 Výběr a charakteristika informantů	37
5.5 Organizace a průběh výzkumného šetření	38
5.6 Rizika výzkumu a výzkumné strategie	39

6	Analýza výzkumu	40
6.1	Transformace dílčí výzkumné otázky č. 1 (DVO1)	40
6.2	Transformace dílčí výzkumné otázky č. 2 (DVO2)	49
6.3	Transformace dílčí výzkumné otázky č. 3 (DVO3)	55
6.4	Transformace dílčí výzkumné otázky č. 4 (DVO4)	57
6.5	Shrnutí dílčích výzkumných otázek	59
6.6	Návrh praktického využití	61

	Závěr a diskuze	63
--	------------------------------	----

Seznam tabulek

Seznam obrázků

Seznam zdrojů

Seznam příloh

Seznam použitých zkratk

apod. a podobně

ČR Česká republika

DVO dílčí výzkumná otázka

HVC hlavní výzkumný cíl

mj. mimo jiné

MÚ městský úřad

např. například

NNO nestátní nezisková organizace

TO tazatelská otázka

tzv. tak zvaný

Úvod

Pro svou práci jsme zvolila téma, které souvisí s výkonem mého zaměstnání na pozici referentky na Odboru sociálních věcí Městského úřadu a budoucího sociálního pracovníka.

Po prostudování odborné literatury jsem zjistila, že zvolené téma je velice rozsáhlé, proto jsem jej zúžila na oblast, která by mohla být přínosem pro výkon mého zaměstnání a výsledky by mohly být využity v praxi ke zlepšení vzájemného soužití romské menšiny a majoritní společnosti v regionu Jičín. V práci se budu zabývat teoretickými poznatky o původu Romů, jejich situaci z pohledu historického a současného, včetně sociálního vyloučení. Provedu vhléd do příčin stereotypů a předsudků společnosti, uvedu legislativní oporu romské menšiny v ČR a zaměřím se na komunitní práci, jako možný nástroj pro zlepšení postavení Romů.

V regionu Jičín se vyskytuje několik sociálně vyloučených lokalit, které převážně obývají Romové, situace v těchto lokalitách je poměrně stabilizovaná. V rámci komunitního plánování a regionálního rozvoje byla v minulých letech vytvořena síť sociálních služeb, která zajišťuje dostupnou pomoc a podporu sociálně slabým nejen v těchto lokalitách. K závažným konfliktům v soužití Romů s majoritou již nedochází v takové míře, jako tomu bylo v uplynulých letech. Přesto předsudky o Romech nejsou ve společnosti překonány a přes všechna přijímaná opatření jsou součástí běžného života. Negativní postoje představitelů majoritní společnosti vůči Romům udržují stálé napětí mezi oběma stranami. Vnímám jej při výkonu svého zaměstnání, ale i jako občan obce a regionu.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit potřeby, bariéry a silné stránky příslušníků romské menšiny v regionu Jičín, jaké subjekty (formální i neformální) by se mohly podílet na komunitní práci a navrhnout postup, jak vytvořit komunitní tým pro zavedení komunitní práce v regionu Jičín.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Kdo jsou Romové?

Původ Romů byl dlouhá léta předmětem diskuzí. Na základě provedených studií, které čerpaly především z lingvistických zdrojů, byla přijata teorie o jejich indickém původu. Romové jsou považováni za potomky příslušníků nejnižších kast z oblasti střední Indie. Pravděpodobně složité rozpory ve společnosti a hledání nových zdrojů obživy vedly k několika migračním vlnám. (Holomek in Gabal, 1999) V průběhu několika století se tak předkové Romů vydávali převážně směrem na západ. První písemné zmínky o jejich příchodu do Evropy byly zaznamenány v r. 1100 na Krétě.

1.1 Historie

O Romech v Čechách lze nalézt nejstarší záznam z r. 1242 v Dalimilově kronice. Jejich život byl v té době plně spjat s řemeslným kočovnictvím, živil se jako kováři, kotláři, brusiči, dráteníky, vyráběli dřevěné nádoby a koryta, vynikali v obchodu s koňmi. Svůj temperament uplatnili v herectví, akrobaci a hudbě. Nutno zmínit, že Romové nevlastnili žádnou půdu, bez držby půdy bylo těžké obstarat živobytí. Na svých cestách se někdy živil almužnami, případně za vykonanou práci místo peněz dostávali naturálie, někdy pytláčili v lesích, nebo si jídlo zajišťovali krádežemi chovaných zvířat. (Horváthová, 2002) Někteří pak provozovali potulku, při které mohli prodávat drobné zboží po domech, sbírali různé suroviny (staré hadry, peří, železo), ženy vykládaly z karet, sbíraly lesní plody. Nastupující industrializace jejich kočovný způsob postupně vytěsnila a začali se usazovat nejčastěji v blízkosti vesnic, kde se stali vítanou pracovní silou v hospodářství sedláků.

Život Romů v Čechách již od prvopočátku provázelo neporozumění ze strany domácích obyvatel. Odlišný způsob života Romů v nich vyvolával obavy a předsudky.

Narůstající vzájemné konflikty se rozsáhlým zásahem rozhodla řešit Marie Terezie. Použila řadu asimilačních nástrojů z cílem potlačit etnickou identitu Romů, např. zakázala používat romštinu, nosit specifický oděv, zrušila vajdy. Romové byli povinně usazováni v nově budovaných koloniích, museli vyznávat katolickou víru, navštěvovat bohoslužby. Některé nemanželské děti byly odebírány z vlastních rodin a předávány k převýchově. Tato asimilační politika zasáhla především oblast Uher a Moravy a její vliv postupně zeslábl.

Od počátku 19. století však již většina Romů svým vlastním rozhodnutím od kočovného způsobu života upouštěla a své místo hledala na venkově, kde zastávala práci v hospodářství sedláků. Romské osady se rozrůstaly v dostatečné vzdálenosti od vesnice nebo na periferii měst, které již nenáležely do katastru příslušné obce. Obecní samosprávy tak důsledně hlídaly své hranice, aby Romům nemusely přiznat domovská práva. Pro obce by to znamenalo povinnost postarat se (včetně sociálního zaopatření) i o ty nejchudší. (Horváthová, 2002)

Trvalé usidlování znamenalo pro mentalitu Romů obrovskou změnu v životním stylu, museli mnohdy „bojovat“, jak sami se sebou, tak také se svým okolím. To bylo ochotno je tolerovat, ale neustále vyvíjelo tlak na to, aby se Romové vzdali svých kulturních specifik. Napříč generacím se tak postoj Romů k sobě samým zákonitě vyvíjel. Soužití s majoritou přinášelo i mnohé výhody, přijetí „gadžovskou“ společností však znamenalo přizpůsobení se jejímu způsobu života a vzdání se svých tradičních hodnot, i za cenu zpřetrhání vazeb s původní rodovou komunitou. (Horváthová, 2002)

V novodobé historii zažila romská populace v ČR tři zlomová období, která měla zásadní vliv na její současnou podobu:

1) Genocida za druhé světové války vyhladila na území ČR téměř všechny české a moravské Romy, jak ty usedlé v koloniích v moravských vesnicích, tak i německy hovořící Sinty. Na Slovensku se utrpením Romů stala diskriminační a perzekuční opatření, především hromadné sestěhování desítek až stovek obyvatel do osad. Taková radikální izolace od ostatního obyvatelstva urychlila postupný zánik tradičních obživných zdrojů. (Romové v ČR, 1999)

2) Poválečné období přineslo Romům naději v podobě Košického vládního programu z dubna 1945, který zaručoval ústavní svobody a nepřipouštěl diskriminaci občanů znovusjednocené republiky z rasových důvodů. Přesto nevráživosti a represím čelili Romové i nadále, jak ze stran majority, tak ze stran institucí. Haišman (Romové v ČR, 1999) označuje toto období za bouřlivé, provázené narůstajícími existenčními sociálními a ekonomickými potížemi Romů. Místní samosprávy mohly vydávat vlastní vyhlášky, kterými např. zakazovaly vstup potulným osobám, při opuštění místa svého pobytu se museli Romové prokázat písemným souhlasem velitele stanice SNB, cikánská obydlí umístěná v dosahu veřejných cest musela být odstraněna, Romům bylo zakázáno

držet psy a pro obchod i koně. Přibývala opatření proti černému obchodu, žebrotě, neomezené držbě zbraní a pytláctví. Především východní Slovensko, kde Romové přežívali v izolovaných komunitách, patřilo k ekonomicky nejzaostalejším oblastem.

Část Romů se rozhodla řešit svou situaci odchodem do Čech. Cílem jejich migrace se staly ty průmyslové a zemědělské oblasti, kde chyběly nekvalifikované pracovní síly.

Obsazovali území

a prostory, které zůstaly volné po válkou zdecimovaných, moravských a českých Romech, a dále v pohraničí po odsunutých Němcích. V dalších letech postupovali do průmyslových měst na severu Čech a Moravy. Svůj podíl na migraci romského obyvatelstva měl i dekret prezidenta republiky č. 88/1945 Sb. o mobilizaci pracovních sil, který byl přijat v rámci urychlené obnovy poválečného hospodářství.

3) Z přímých obětí nacistické perzekuce se stali objektem "řešení cikánské otázky". Fašistické násilí a represivní opatření byla nahrazena komunistickou paternalistickou a asimilační politikou. Té se podařilo v poměrně krátkém čase rozložit romskou komunitu s její hierarchií vedenou svým vůdcem - vajdou.

Fónadová (2014) uvádí, že v zájmu co nejrychlejší asimilace Romů byla zaváděna opatření zaměřená na čtyři oblasti:

- povinné zaměstnání
- administrativní řešení bydlení sociálně znevýhodněných obyvatel
- rozptýl romských rodin mezi majoritní komunitu
- zákonná povinnost školní docházky a účast v systému zdravotní péče

Romům z romských osad tak byly přiděleny městské byty, bylo jim stanoveno zaměstnání v továrnách s pevnou pracovní dobou s pravidelně vyplácenou mzdou v penězích, a očekávalo se, že budou každodenně v pevném režimu vykonávat pro ně nezvyklou práci.

V novém prostředí Romové ztráceli nejcennější romské hodnoty, svou kulturu, tradice i skutečné svobody. Podléhali tlakům na rozmělnění romské identity a změnu životního stylu, které mělo být kompenzováno materiálním zajištěním a konzumem.

Mezi hlavní restriktivní opatření té doby patřily:

1) Zásadní směrnice o práci mezi cikánským obyvatelstvem z 8. 4. 1958 vyzývá k "*převýchově cikánů*" žijících zaostalým způsobem, kočování označuje za přežitek prvobytně pospolné společnosti, podobně romštinu prohlašuje za prvek, který udržuje

"cikány" v primitivním způsobu života. Směrnice také legitimizovala odebrání dětí z rodin do ústavní péče z důvodu nezajištění *řádné* výchovy, což mělo na život romské populace obrovský rozměr. Cílem těchto zásahů se stávaly rodiny mluvící romsky, rodiny početnější či rodiny s finančními potížemi. (Jakoubek, Hirt, 2004)

2) Olašské Romy, kteří v té době tvořili desetinu romské populace, silně zasáhl a ponížil zákon z r. 1959 o zákazu kočování. Byli jim odebrány koně a z vozů byla odstraněna kola. Nesměli se stěhovat za prací ani za sňatkem. (Říčan, 1998)

3) Fónadová (2014) popisuje stranickou koncepci "řízeného rozptylu" realizovanou za účelem snížení počtu Romů žijících na jednom místě likvidací romských osad. Ze Slovenska bylo vysídleno okolo 500 rodin na území Čech. Byl stanoven maximální limit 5% pro počet romských obyvatel žijících v obci.

Uvolnění ve společnosti přinesl rok 1968, přestože změny nebyly dlouhodobé, podařilo se dosáhnout určitého pozvednutí. Příležitosti naplnit své dlouholeté snahy o zlepšení společenské a ekonomické situace romské menšiny využili angažovaní Romové a založili vlastní organizaci. Svaz Cikánů-Romů působil do roku 1973, kdy byl z důvodu údajného špatného hospodaření zrušen.

Drobný posun v postoji k romské populaci se projevil ve vládním usnesení z roku 1984, kdy termín asimilace byl nahrazen termínem integrace. Nicméně řešení problémů se hledalo stále na dosavadních principech. (Romové v ČR, 1999) Vývoji po revolučním roce 1989 se více věnuji v kapitole 3 této práce v kontextu vládní strategie pro řešení problematiky romské menšiny v ČR.

Tato část kapitoly se může jevit zdánlivě rozsáhlou, ale podrobná retrospektiva mi umožnila získat náhled na spletitost vnějších faktorů a příčinných souvislostí, které současné postavení Romů ve společnosti ovlivnily. V následné části k tomu doplním pohled na vnitřní procesy utváření obrazu sebe samého, kterými je zvláště romský jedinec s ohledem na limity společnosti konfrontován.

Identita

Identitou je nazývána jednota vnitřního psychického života a jednání, v humanistické psychologii je tak označovaná schopnost být tím, kým člověk skutečně je, tedy sám sebou. Je spojována se snahou po seberealizaci. (Petrušek, 1996) Jedinec v průběhu svého života hledá své místo ve fyzickém a sociálním světě, který ho obklopuje, ztotožňuje se sociálními rolemi a vytváří si tak subjektivní pohled sám na sebe. Prvotní zkušenosti čerpá v rámci plnění rolí v rodině, která mu pomáhá získat sebedůvěru a utvářet jeho osobnost. V dalších etapách života se jeho vnímání sebe sama porovnává s vnějším prostředím, se závazky společnosti, je nucen se vypořádat s vlastními limity. Identita tak není konstantní hodnota, ale proměňuje se v závislosti na kulturním a společenském prostředí. (Uherek in Romano, 2010)

Etnická příslušnost

Etnicita se formuje prostřednictvím sociálního kontaktu. Dochází k rozlišování mezi insidery a outsidersy. Existují jasně vymezené kategorie "my" a "oni". Jejich členové se považují za kulturně odlišné, spojují je mýty o společném původu. Při vzájemném kontaktu se svými vzájemnými odlišnostmi intenzivně zabývají. Etnicita není permanentní a definitivní kvalitou, objevuje se vždy tam, kde se odlišnosti a jinakost stávají předmětem v sociální interakci. Vyjadřuje sociální vztah mezi osobami, které se pokládají za odlišné od členů ostatních skupin. (Eriksen, 2012)

"Etnicita je jednou ze základních charakteristik člověka jako spol. a kult. bytosti. Je to komplexní a dynamický otevřený znakový systém vzájemně a trvale se ovlivňujících prvků, které vznikají, reprodukují se a zanikají v kultuře a ve společnosti." (Petrušek, 1996, s. 276) Příslušníky etnika spojuje představa o společném původu, historických osudech, a používání společného jména.

Hirt (2004) chápe etnicitu jako možnou ideologii, která určité skupině poskytuje symbolický rámeček a mýtickou podstatu. Její prvky se odvíjí od historického, politického a sociálního kontextu, ve kterém se samotná etnicita utváří.

Etnická příslušnost je definována např. jako soubor biologicky daných prapůvodních vlastností, jež jsou příslušníkům určité skupiny připisovány na základě jejich rasy, náboženství, národnostního původu, lingvistických a kulturních specifik. (Alexander in Marada, 2006)

Z uvedeného vyplývá, že rodina je prvním modelem společenství, se kterým se dítě

setkává a skrze učení se formuje vědomí vlastního "já". Typické fyziologické vlastnosti Roma ho předurčují k tomu, že svou odlišnost bude nucen více či méně vědomě prožívat a přijmout. Sebeidentifikace a příslušnost k romské etnicitě je tak ovlivněna historicky, kulturně, ale i zkušenostmi se stereotypy a s diskriminací. Sféra tradičních hodnot se často rozchází s požadavky společnosti, což se v důsledku nevyhnutelně projevuje ve změně postojů k vlastní identitě Romů.

1.2 Romipen, specifika romské kultury

Pojem romipen vyjadřuje soubor základních znaků romské identity, vnitřních zákonů a norem, systém hodnot, který určuje způsob chování jak ke členům vlastní rodiny, tak i k ostatním rodinám a skupinám. Romipen pro Romy znamená rodinu, přátele, úctu ke starším, romské zvyky, tradice a jazyk.

"Romipen je naše identita, základ romské identity, to je to nejdůležitější.... Dřív bylo romipen víc uznávané, zažité, byl tam obrovský respekt. Mladí si velice vážili starších, ctíli je, rodina se scházela - ne jenom ta nejbližší, široko daleko jsme byli pořád jakoby příbuzní. Přitom jsme třeba příbuzní nebyli. A když mě potká někdo z romské komunity a nejenom mě, ale starší osobu, tak i když ví, jak se jmenuju, tak mi řekne „teto“ nebo když jsem starší, tak „babičko“..." (Fečová in Romea.cz)

Dodržování romipenu je možné považovat za vyjádření hrdosti na svůj původ, za způsob, jak předávat hodnoty etnické identity dalším generacím a zachovat jedinečnost jedné kultury pro celou společnost.

Romština

Veškeré vědomosti a poznatky si Romové předávali z generace na generaci ústní formou, romština dodnes představuje pro značnou část romské populace mateřský jazyk. Po staletí se uchovává téměř výhradně v písních, příbězích a modlitbách. V romských osadách byl vždy někdo, kdo byl oblíbeným vypravěčem. *"Romské pohádky byly velice těžké, složité a dlouhé. Didin dědeček začal vyprávět třeba už odpoledne a o půlnoci ještě nebyl u konce. Vyprávělo se dvakrát třikrát do týdne. Celá osada se směstnala ve vypravěčově chatrči, každý dal haliř na petrolej a na tabák. Kdo neměl, přinesl polínko anebo vypravěči naštipal dříví. "* (Lacková, s. 76)

Dnes však Romové mezi sebou hovoří romsky stále méně, používají převážně hovorový žargon, písemný projev dosahuje velmi nízkou úroveň. Na školách není zavedena výuka

romštiny, školy naráží mj. na nezáměr rodičů romských dětí o jeho výuku. Ti chtějí, aby se dítě naučilo dobře česky a mohlo se zařadit do společnosti. (Zpráva o stavu, 2020) Holomek (in Gabal, 1999) však vnímá silnou svébytnost romštiny, s ohledem na to, jaké dramatické historické události dokázal přežít bez psané formy. Romisté současnosti pracují na tom, aby romština nezanikla a předala své hodnoty i dalším generacím. Do roku 2023 přislíbilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy začlenit téma romské kultury, jazyka a dějin do rámcových vzdělávacích programů. (Zpráva o stavu, 2020)

Solidarita v rodině

Romové považují oddanost rodině za nejvyšší ctnost. Rom si je vždy vědom své příslušnosti k rodině a k rodu, ctí starší členy rodiny, má silný vztah k dětem, vždy upřednostňuje všechny členy své rodiny na úkor ostatních.

Vzájemná solidarita v rámci romské rodiny zabraňuje vyloučení jejího člena. Pokud se člen rodiny proviní, nenese individuální odpovědnost, vina padá na rodinu jako na celek. Rodina jako celek rozhoduje. Hovoříme o tzv. generalizované reciprocitě, která je příznačná pro vztahy propojené nejužšími pouty. V takových vztazích dává ten, kdo právě má, a neočekává okamžitý protidar. Poděkování je považováno za zpochybnění aktu sdílení. Romština má sice výraz pro "děkuji", ale používá se velmi zřídka.

Solidarita se udržovala nejen v nejbližší rodině, ale sounáležitost s bližním byla nedílnou součástí života v osadách. *"Mít lžici nebyla samozřejmost...Spořádaná domácnost obnášela tři čtyři lžice a těmi se postupně najedla celá rodina. A to už ve dveřích čekaly děti od sousedu: „Teto, máma vzkazuje, abyste poslala lžici.“ Když někdo koupil pekáč nebo pánvičku, pořídil to vlastně pro celou osadu...Která ženská v osadě uvařila první, odebrala z hrnce do misky a poslala některé ze svých dětí: „Dones to Zuzce nebo Haně, tam mají pořád hlad.“ Mezi Romy byla velká solidarita." (Lacková, 1997, s.53) Vzájemnost s ostatními rodinnými příslušníky je často až extrémní, kdy se rodina, ve snaze prokázat dostatečnou úctu staršímu a váženějšímu členu, raději zadluží.*

Romská rodina *"vychovává jedince na rodině celoživotně závislé, materiálně i psychicky, brání jejich individualizaci a osamostatnění". (Jakoubek, Hirt, 2004, s.207)*

Rom potřebuje být neustále v kontaktu se svou rodinou, špatně snáší samotu, je proto snadno zmanipulovatelný v každé skupině, která ho přijme. Potřebuje ke svému přežití nejen její materiální pomoc, ale především podporu emocionální. Romská rodina je hrdá

na svého člena, který vyniká v nějaké tradiční profesi, např. v hudbě, ale nepodporovala by jeho snahu o individuální úspěch v majoritní společnosti. Takový přístup by byl v rozporu s romipen. Je zvykem výtěžky své práce rozdělit mezi celou rodinu, osobní zaujetím pro svou věc by se tak člen rodiny mohl vymknout rodinné soudržnosti, což rodina vnímá jako ohrožení. (Jakoubek, Hirt, 2004)

Život v přítomnosti

Prožívání je u Romů orientované na přítomný okamžik, věří v osudovost. Dokáží se spontánně radovat, svůj živý temperament vyjadřují živou gestikulací a hlasitou mluvou. Rom nebrzdí své city, neztišuje hlas z ohledu na souseda, nedusí v sobě vztek, nenechává se spoutávat běžnými konvencemi a řádem. (Říčan, 1998)

Víra

Tradiční - lidové náboženství Romů vysvětlovalo fungování světa pomocí pověr, bohatě využívalo rituály, magii, věštění, lidové léčitelství. Magickou moc má pro Romy víra v duchy zemřelých, kteří mají sílu vstupovat do života živých. Po smrti zemřelého se dodržují rituály a pohřeb se nese ve velmi emotivním pojetí. V dnešní době se tyto tradiční prvky víry udržují zejména u olašských Romů. Ostatní Romové jsou převážně křesťanského vyznání. (Davidová, 1995)

Rituální čistota

Žužipen - rituální čistota je v Romech hluboce zakořeněna. Termín degeš je ve svém původním významu pro Romy tou nejhorší urážkou. Za nečisté jsou považovány určité věci, jídla, části těla, zvířata nebo činnosti. Pokud zbyde jídlo, vyhodí se, nikdy se nejí to, co při vaření spadne na zem. Odmítnout pozvání ke stolu se považuje za urážku. Ve svých domovech Romové udržují pořádek, ale co je za prahem domu, je nečisté. Za degeše jsou označováni neromové, vymezení platí i mezi jednotlivými subetnickými skupinami Romů. Co je nečisté, představuje nebezpečí pro neposkvřenost jedince i celé rodiny. Ženy jsou považovány za více nečisté než muži a musí jim proto prokazovat respekt. (Hübschmannová, 1998)

Muž - žena

Rovnost v romském svazku muže a ženy nepanuje. Žena má méněcenné postavení, její role je předurčená pro mateřství a péči o domácnost. Až do období první menstruace

mají děvčata relativní volnost. Poté ji vždy někdo z rodiny hlídá, aby nebyla rodně pro ostudu. O počtu dětí rozhoduje muž, narození chlapce je kladněji hodnoceno než narození děvčete. Jdou-li manželé společně, muž svou nadřazenost dává najevo tím, že jde několik kroků před ženou a dětmi. Žena si ke stolu nesedá, dokud nesedí všichni muži. Žena se muži vyrovnává až v pozici jako matka. Určitá hierarchie platí i mezi ženami. Snacha je své tchýni absolutně podřízena.

"K nejdůležitějším úkolům rodiny patřilo najít vhodné ženichy pro své dcery a vyhlédnout po všech stránkách způsobilá děvčata jako snachy do rodiny. Svazky mladých sloužily tomu, aby se výhodně spojila dvě příbuzenstva, a tím aby vzrostla jejich síla a prestiž. Jestli se mladým bude líbit partner, kterého jim rodiče vybrali, na to se příliš nehledelo." (Lacková, 1997, s. 83-84)

Dalo by se tedy říci, že romipen je definován po staletí téměř neměnnými hodnotami, mění se však forma jeho uplatňování. Potřebuje-li si Rom zajistit dobré živobytí pro sebe a svou rodinu, musí uspět na trhu práce a tedy získat zaměstnání, pro to potřebuje mít dostatečnou kvalifikaci a vzdělání. Romipen ale takové ambice nemá. Je tedy otázkou, zda se může jedinec či skupina začlenit do většinové společnosti, kterou není přijímána a postoje vůči ní jsou převážně negativní a odsuzující. Kapitola 3.2 se dále zabývá otázkou integrace, která je v současnosti ve vztahu k Romům uplatňována a zahrnuje klíčové oblasti společenského života, tedy identitní, kulturní a politickou.

1.3 Romové v Čechách

Při posledním sčítání lidu v roce 2011 se k romské národnostní menšině přihlásilo celkem 5 135 osob. Podle kvalifikovaných odhadů se počet příslušníků romské komunity v ČR pohybuje v rozmezí od 150 000 do 300 000 osob. Mezi oblastmi nejvíce osídlenými Romy se řadí Ostrava, Děčín, Ústí nad Labem, Praha a Brno. (vláda, 2021) Současná romská populace v ČR netvoří homogenní jednotné společenství. Dělí se do řady skupin, podskupin a rodů, které se vyznačují kulturními odlišnostmi a používají odlišné dialekty romského jazyka. Nejpočetnější skupinu tvoří slovenští Romové - „Servika Roma“, kteří do ČR přišli po druhé světové válce ze Slovenska, dělí se ještě dále mezi sebou podle lokality či osady, ze kterých pocházejí. V této skupině panují výrazné rozdíly v životní úrovni, a to jak mezi jednotlivci a rodinami, tak i mezi starší a mladší generací.

Olašští Romové - „Vlachike Roma“ tvoří výraznou komunitu, která v minulosti žila kočovným způsobem životem, obživu zajišťoval koňský handl a výroba kotlů. Dodnes zůstává poměrně uzavřená i vůči ostatním Romům a řídí se tradičními hodnotami romské kultury.

V méně početném zastoupení je skupina maďarských Romů - „Ungrike Roma“, původem z jižní části Slovenska.

Nepatrnou část tvoří potomci původních českých Romů, jejichž předci byli téměř všichni za druhé světové války vyhlazeni. Také německých Romů - "Sintů" přežilo válečné období pouze malé množství. (Horváthová, 2002, Davidová, 1995)

Přestože všichni Romové mají společný původ a určité společné prvky vztahující se ke společné etnicitě, nelze hovořit o jednotné skupině, ve které panuje sounáležitost. Problematika příslušnosti k jednotlivým rodům se například plně projevila při nuceném osídlování průmyslových oblastí. Na Mostecku byly do sídliště Chánov sestěhovány rodiny z různých subetnických skupin - Servika, Vlachike, Ungrike. Myšlenka vytvoření společné komunity v rámci romského sídliště tak na domnělé romské pospolitosti ztroskotala. (Hübschmannová in Romové v ČR, 1999)

2 Romové jako cílová skupina sociální práce

Sociální práce s příslušníky menšinové skupiny vychází z myšlenky v důstojnost a hodnotu každého člověka, a to bez ohledu na jeho tělesnou konstituci, národnostní, náboženskou, sociální, ekonomickou či jinou odlišnost. (Navrátil, 2003) Předpokládá se, že sociální pracovník je dostatečně vzdělaný v romské problematice, rozumí odlišnosti kultur, chápe hodnoty, rodinnou výchovu, způsoby komunikace, akceptuje temperament a vyjadřování.

2.1 Význam sociální práce

Cílem sociální práce je vyvážené sociální fungování, které lze definovat jako vztah mezi očekáváními jednotlivce a jeho sociálního prostředí. Zásadou je začínat od klienta a poznání jeho přirozeného světa, jenž se skládá z mnoha vrstev. Dle Matouška (Matoušek, 2005) vytváří klientův svět několik vrstev jeho samého:

- osoba jako tělo (tvář, pohlaví, věk, ...)
- osoba jako psychická entita (temperament, emocionalita, inteligence, odolnost, ...)
- osoba jako obyvatel a organizátor prostředí (domov, nejbližší okolí)
- osoba jako člen společnosti (zaměstnání, ekonomika, politika)
- osoba jako bytost pohybující se v historickém čase
- osoba jako bytost hledající smysl a řád

Maslowova pyramida potřeb je dělí podle toho, s jakou intenzitou na jedince naléhají. Na nejnižší úrovni řeší člověk základní podmínky pro přežití. Vyšší patra nejsou nutná pro přežití, ale přispívají k dlouhodobé spokojenosti a rozvíjí náš osobnostní potenciál. Dosáhnout seberealizaci lze pouze za předpokladu uspokojení nižších potřeb. Mnozí klienti sociální práce žijí většinu svého života naplňováním spodní úrovně své pyramidy. Maslowovu teorii lze využít v individuální práci s klientem, ale lze ji aplikovat i v práci s komunitou. (Schuringa, 2007)

Obrázek 1: Maslowova pyramida potřeb
Zdroj: <https://www.mentem.cz/>

Romové patří ke skupinám obyvatelstva, které jsou nejvíce ohroženy chudobou. Příčin je více, nicméně při řešení své situace potřebují primárně řešit své základní životní potřeby. Nasycení nejnižších hodnotových pater vytvoří základ pro vědomé usilování o dosažení vyšších životních hodnot, a to jak v kontextu svého vlastního já, tak v kontextu člena své komunity. Etnická příslušnost klienta mnohdy představuje určité stigma, které klient řeší sám v sobě a vůči svému okolí. Ovlivňuje jeho vnímání sebe sama. Sociální práce s romskou menšinou by měla mít na paměti tento vnitřní zápas o vlastní identitu, kdy někteří Romové romský původ raději popírají ve snaze "zapadnout" do společnosti, čímž však zároveň dochází k vytrácení kulturní jedinečnosti romipenu.

"...člověk musí být hrozně silně, osobně silnej na to, aby ustál, že jeden Rom mezi týmem, kolektivem, ve škole..., aby nezačal vnímat narážky..., aby se choval s něma jako rovnocenný partner." (Josef in Fónadová, 2014, s. 96)

V této souvislosti chápu smysl sociální práce jako úsilí o reformu společenského prostředí. Jak uvádí Květenká (2007), podpora slabých a utlačovaných tím, že získají moc nad vlastním životem a zvýší tak svůj podíl na tvorbě společenských institucí, je paradigma sociální práce, jež je spojeno s ideou rovnosti ve společnosti v různých oblastech života a lze ji dosáhnout podporou solidarity a spolupráce.

2.2 Sociální vyloučení - popis, příčiny, dopady

Sociální vyloučení je situace, v níž se jednotlivci a sociální skupiny ocitají nedobrovolně, zmítají se v nekonečném kruhu chudoby na okraji společnosti. Dopady vyloučení zhoršují sociální napětí a ve svém důsledku přináší do života vyloučených osob nerovnost v uplatňování všech občanských, sociálních a politických práv. (Kepková, Víšek in Romové v ČR, 1999). Nejčastěji se v sociálním vyloučení ocitají podle Navrátila (2003) osamělí rodiče, mladé rodiny, senioři, dlouhodobě nemocní a osoby se zdravotním postižením. Výraznou skupinu stíženou sociálním vyloučením tvoří v ČR Romové.

Agentura pro sociální začleňování vyhodnotila základní faktory spojené s rizikem sociálního vyloučení (Agentura, 2021) :

- Bydlení (život bez střechy, bez bytu, ubytovny, azylové byty, nestabilní nebo nevhodné byty)
- Vzdělávání (jen základní nebo nedokončené základní vzdělání, docházka do segregovaných škol, v minulosti absolvování tzv. praktických nebo zvláštních škol)
- Zaměstnání (dlouhodobá nezaměstnanost, nárazová neregistrovaná práce apod.)
- Zadluženost a vyloučení z finančního trhu (exekuce, lichva apod.)
- Prostorová segregace (zhoršená dostupnost veřejných služeb, zaměstnání, nižší kvalita veřejného prostoru)
- Zdraví (nižší naděje dožití spojená s nižším vzděláním, sociálními nerovnostmi nebo nedostupností lékařské péče)

Mnoho Romů se po roce 1989 dostalo do pastí dříve uplatňovaného paternalistického přístupu státu, kdy používané nástroje asimilační politiky vedly k nezdařené *"převýchově Cikánů"* v třídu pracujících, *"k narušení, či dokonce rozpadu dříve funkčního sociokulturního uspořádání a vnitřní struktury poměrně kompaktních romských společenství.....náhlý nezáměr státu o Romy vede k jejich další dezintegraci a přináší Romům řadu společenských znevýhodnění"*. (Fónadová, 2014, s.26)

Ve správním území obce Jičín se nachází několik sociálně vyloučených lokalit, počet romských obyvatel je stanoven pouze odhadem v počtu 180 lidí. (strategie, 2016)

V situaci, kdy člověk řeší zajištění svých základních životních potřeb, si pro své vlastní přežití nutně vytváří specifické postoje, kdy klade důraz na přítomnost, a naopak ztrácí schopnost plánovat do budoucna, prožívá pocity beznaděje a přesvědčení, že nemůže vlastní sociální situaci ovlivnit. Dostává se do sporů s hodnotami majority, většinovou společností je nato odmítán a odsuzován. Není schopen zmobilizovat své síly, nezíská šanci uspět ve společnosti, pravidelně chodit do práce, splácet dluhy, dobře hospodařit s penězi atd. – což ho znovu uzavírá v bludném kruhu sociálního vyloučení, kdy příčina stíhá následek.

2.3 Předsudky a stereotypy jako příčina integrace

Pojem stereotyp je užíván: *"pro označení ustrnulého vztahu k soc., rasovým, národnostním apod. skupinám...je typické nediferencované, paušální přisuzování určitých vlastností všem členům dané skupiny"* (Petrusek, 1996, s.875)

Předsudek je druhem stereotypu, je zobecněním, podle něhož určitá kategorie lidí má kvalitu nižší než my sami, aniž bychom se o tom přesvědčili vlastní zkušeností (Petrusek, 1996) Jeho původ je třeba hledat již v dávné historii, v počátcích společného soužití. Romové byli pro svou odlišnost vnímáni různě, lidé si o nich vytvářeli své domněnky. Příčin bylo více, např. obecně lidský strach z neznámého (exotické rysy, tmavá pigmentace kůže, vlasů a očí, nezvyklý oděv), rozdílné náboženské představy Romů a tehdejší církve, údajné posluhování Romů tatarským a tureckým nájezdníkům.

"Za nějakou dobu moje maminka zjistila, že sice do školy chodím, ale že vůbec nic neumím. Rozzlobila se, došla za ředitelem, aby zjednal pořádek. Příštího dne si mě učitelka poprvé všimla. „Tak ty se chceš učit?“ zeptala se udiveně." (Lacková, 1997, s.77)

Je nepochybné, že mnozí Romové se v průběhu let začlenili do majoritní společnosti, ať již dobrovolně nebo pod tlakem státního aparátu. Dle Holomka (in Gabal, 1999) se dobře sžili potomci Romů, kteří přežili holocaust a část slovenských Romů, kteří do Čech přišli po druhé světové válce. Nemají však zájem podpořit vlastní aktivitou a vlastním vzorem ostatní romskou populaci. S ohledem na to, že romská rodina si úzkostlivě hlídá své členy a osobní vzestup jednotlivce odmítá, je možné, že se distancuje spíše ona od něho. (Jakoubek, Hirt, 2004)

Říčan (1998) v této souvislosti poukazuje na negativní důsledky útlaku, který romská populace zažívala od počátku putování Evropou. Romové se naučili žít s pocitem křivdy, který je vede k rezignaci, zahořklosti a vzdoru. Ztotožňováním se s takovým postojem vzniká falešný pocit identity. Říčan dále uvádí, že *"příslušníci dlouhodobě utlačované a pohrdané menšiny mají sklon převzít obraz, který o nich má většina. Tím vzniká jakýsi skupinový komplex méněcennosti, pohrdání sebou samým, dokonce nenávisti k sobě a k vlastnímu lidu."* (Říčan, 1998, s.94)

Dle Horváthové (2002) je pro současnost typické, že nepřátelský postoj není směřován k jednotlivcům dopouštějícím se zavrženíhodných činů, ale k Romům jako skupině. Takto je stigmatizován každý, kdo se otevřeně hlásí k romské komunitě. Ti Romové, kteří dosáhli nadprůměrné vzdělanostní i sociální úrovně, mají proto tendenci se ke svému etniku nehlásit, aby se nepříjemné celoživotní stigmatizaci vyhnuli. Bohužel, se tak vytrácí hodnotné zdroje pro motivaci ostatních Romů.

3 Vládní strategie - institucionální zajištění romské otázky

Revoluční rok 1989 zásadně ovlivnil život celé společnosti. Euforie z nabyté svobody rychle vyprchala. Přechod k tržní ekonomice uvrhl nízkokvalifikované Romy do znevýhodněného postavení na trhu práce a do nové formy chudoby. Obce převáděly obecní byty do soukromých vlastnictví, na romské obyvatele uplatnily segregáční praktiky a vystěhovaly je do okrajových částí obcí nebo kontejnerových bytů. Objevil se nový prvek ve vztahu k menšině, rasismus (nepřátelský postoj vůči příslušníkům jiné skupiny). Narůstající nevraživost ve společnosti vůči Romům vedla k tomu, že velká část romského obyvatelstva odcházela z Čech do Anglie, případně USA.

Pod tlakem mezinárodní kritiky postoje ČR k situaci romské menšiny byla zpracována tzv. Bratinkova zpráva, která podrobně popsala stav romské populace, a především byla spojena s požadavkem na spoluúčast romských reprezentantů k návrhům a realizacím řešení. (Romové v ČR, 1999) Nicméně, definice cílů a povaha potřebných intervencí v oblasti romské menšiny je stále diskutována.

"Ačkoli vlády od roku 1989 explicitně odmítají a deklarují, že jim jde spíše o integraci, současně navrhuji a realizují postupy asimilačního charakteru např. podpora vzdělávání, občanské participace a vůbec prosazování individualizace Romů jsou principy, které jsou v přímém rozporu s kulturní tradicí Romů a zjevně vedou k asimilaci a akceptaci většinových hodnotových schémat. Je ovšem také zřejmé, že důsledná podpora tradičního způsobu života Romů by vedla k jejich odsouzení k marginálnímu přežívání ve společnosti..... Sami Romové si otázku, zda je forma demokratické asimilace pro ně vhodná a k jakému cíli povede, obvykle nekladou. Jednotliví Romové si uvědomují, že zvolený postup je vlastně formou jejich asimilace do kultury většiny, ale převážně to akceptují, protože sami nevědí, co jiného by bylo možné." (Navrátil, 2003, s.189)

3.1 Legislativa

Legislativní oporu romské menšině zajišťuje zákon o právech příslušníků národnostních menšin zákon č.273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin (dále ZOPNM). Národnostní menšina je tímto zákonem definována jako *"společenství občanů České republiky ..., kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a*

zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu z a účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a ... vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo." (ZOPNM) Přihlášení k národnosti představuje dobrovolný a svobodný akt, je nepovinný, avšak početní zastoupení národnostních menšin hraje roli v možnostech uplatňování jejich práv podle platné legislativy. (vláda, 2021)

3.2 Integrace

Výše byla popsána **asimilační** jednostranná strategie užívaná komunistickým zřízením, pro demokratické státy je naprosto nepřijatelná svou ideologií a potíráním etnické odlišnosti.

Vůli vstoupit a vůli přijmout je podmíněn přístup **integrační**, nastolený v současné době. Dlouhodobý oboustranný proces, který směřuje k tomu, že většinová společnost **do určité míry** odlišnost integrujícího akceptuje a vytvoří pro jeho integraci vhodné podmínky.

Vláda ČR má od r. 1997 stálý poradní a iniciační orgán v oblasti romské integrace, je jím Rada vlády pro záležitosti romské menšiny. Pro roky 2010–2013 a následně 2015–2020 přijala Strategii romské integrace. Sledovanými oblastmi je vzdělávání, trh práce, bydlení a zdraví. Má zajistit účinnou ochranu Romů proti diskriminaci. Zároveň apeluje na nutnost posílit identitu Romů na pilíři jejich kultury a tradic. Do koncepce začleňování zahrnuje termín **emancipace** romské menšiny, kterou chápe jako jev **vymanění se vlastní silou** z nerovnoprávného postavení. Předpokládá, že o emancipaci neusilují všichni Romové, ale úsilí vyvíjí především elita společenské skupiny, která usiluje o uvědomění a o ekonomické a sociální povznesení chudých a nejvíce znevýhodněných. (vláda, 2021)

3.3 Multikulturalismus

Poměrně novým směrem ve vnímání diverzity, tedy rozmanitosti, se v demokratických společnostech stává **multikulturalismus**. Otevírá diskuse, zda občanská společnost může být univerzální a oddělená od primordiálních omezení, která asimilační a integrační přístupy chápou jako nežádoucí, nevhodný či omezující a usilují o očištění či přetvoření. Odlišnost a jinakost se stávají zdroji identifikace napříč skupinami, stigmatizující prvky pojmá jako variace na témata občanství a otevírá možnost pro přijetí a pochopení. (Alexander in Marada, 2006) Multikulturalismus tak převádí univerzální na jedinečné, učí otevřenému přístupu ke světu, neexistuje jedna pravda, ale mnoho variant pravdy, a je potřeba s nimi se všemi pracovat.

Hubschmannová (in Romové v ČR, 1999) poukazuje na to, že mnozí Romové si uvědomují svůj odklon od tradičních romských hodnot, kdy upozadili vlastní jazyk, tradiční formy zdvořilosti, význam rodinných vztahů a pohostinnosti. Romské pohádky, jako vysoce ceněná kulturně-etická hodnota z celé generace zcela zmizela. Hubschmannová toto označuje jako "destruktivní pseudohodnoty sebeopovržení". Uvádí, že hledání pozitivních aspektů v romipenu, je pro Romy to, co je může vlastní silou vymanit z pozice nerovných a odlišnost vlastní kultury tak mohou postavit na rovnost kulturám ostatním. S odkazem na celosvětovou atmosféru multikulturalismu vyzdvihuje význam především romských literátů, kteří svou tvorbou usilují o obnovování romských hodnot a romské sebeúcty.

4 Komunitní práce

Sociální práce má přispívat o reformu společenského prostředí, zajišťovat lidská práva a morální postoje, usilovat o zmocňování jednotlivců a skupin a podporovat jejich společenskou kooperaci a solidaritu.

Komunitní práce jako jedna z definovaných metod sociální práce aplikuje princip participace, posílení sebeúcty a schopností komunity. Napomáhá vytvářet prostředí pro rovnoprávné zapojení jejich členů do lokálních záležitostí. Propojuje komunitu s místními institucemi a poskytuje možnost vytvářet strategická spojení a partnerství s dalšími zúčastněnými aktéry. (Schuringa, 2007)

Jedná se o metodu velmi variabilní, kreativní a univerzální. V rámci lokálního území ji lze aplikovat při řešení problémů v oblasti sociálních služeb, etnického napětí, vzdělávání, životního prostředí apod. V České republice jde o poměrně mladý obor, který v 90. letech 20. století rozvíjely především nestátní neziskové organizace a v menší míře instituce veřejné správy.

4.1 Zplnomocnění - klíčový princip

Romové často nejsou přesvědčeni o účincích svého jednání a nedůvěřují vlastním možnostem a moci nad vlastním životem. Do procesu komunitního rozvoje je tedy zapojen profesionál s dostatečnými kompetencemi, např. komunitní pracovník, který především na počátku celého procesu Romy aktivizuje. Svým působením usiluje o uskutečnění principu **zplnomocnění**, tj. změny z pasivního přístupu k aktivnímu postoji, k vědomí vlastních kvalit a silných stránek příslušníků komunity. (Schuringa, 2007). Jeho základ tvoří:

- vytváření místních kapacit pro identifikaci a řešení problémů, ne na jejich řešení
- pozitivní hodnocení členů komunity
- informování o kapacitách a zdrojích komunity
- zapojení se přímo do jádra akce
- snaha o dosažení udržitelných výsledků

Nutno uvést, že proces zplnomocnění je dlouhodobá záležitost, zvláště hovoříme-li v kontextu romské komunity. Z historického hlediska neměli Romové po roce 1989 žádnou zkušenost s profesionálním organizováním sebe sama pro hájení svých etnických zájmů, a to jak v rámci regionů a lokalit, ve kterých trvale žili, tak i na celostátní úrovni. Pád paternalistického totalitního režimu sice přinesl svobodu všem

občanům, ovšem "naučená bezmocnost" nedovolila většině Romů ji ve prospěch své kultury využít. (Šiklová in Romové v ČR, 1999)

4.2 Proces komunitní práce

Změna začíná zevnitř, uvědomění vlastní síly a moci roste tím, že se prožívají úspěchy dosažené vlastním proaktivním přístupem. To jsou cenné zdroje pro pocit sebedůvěry a potřeby pokračovat ve změnách. Zvláště u Romů, kteří žijí pro přítomnost a budoucnost nechávají osudu, je důležité postupovat s respektem na jejich odlišnost.

Kinkor (in Matoušek, 2003) definuje čtyři fáze procesu komunitní práce:

a) Zjišťování a analýza potřeb

Na počátku komunitní práce je třeba získat detailní přehled o lidech žijících v komunitě, o jejich způsobu myšlení, jednání, názorech. Mapují se všeobecná demografická fakta, historie lokality, institucionální infrastruktura, ale také informace o životním stylu, neformálních formách a místech setkávání. Informace lze získat různými způsoby, od dotazování u místních samospráv, vyhledáváním na internetu, v knihovně, v regionálním tisku, rozhovorů se zástupci organizací pracujících s romskou komunitou, kontaktováním klíčových osob - potencionálních lídrů, po návštěvy romských kulturních aktivit a vedení rozhovorů s lidmi z komunity.

b) Plánování - projekt

Klíčové osoby, realizační tým formulují cíl procesu, stanovují časový předpoklad realizace, finanční a časovou náročnost. Rozhodují o způsobu zapojení obyvatel komunity, o spolupráci s místními organizacemi, o vhodné medializaci. Dle Matouška (2003) dobrý projekt nese tyto znaky:

- vzniká v otevřeném procesu a pomáhá podílet se na veřejných záležitostech
- umožňuje lidem dělat věci tak, jak chtějí, jak je cítí a jak je považují za dobré
- vychází ze znalosti místních partnerů, propojuje různé skupiny lidí,
- pomáhá překonávat černobílé vidění problému, vede ke kreativnímu jednání
- odkrývá a využívá existující potenciál komunity
- je prezentován všemi dostupnými prostředky
- identifikuje zdroje peněz a podává přehled o financování

c) Realizace plánu

V této fázi probíhá úzká komunikace realizačního týmu s ostatními zainteresovanými subjekty, probíhají vyjednávání a různé veřejné akce. Významnou úlohu představuje dobře zacílená propagace projektu, neboť mobilizuje místní finanční a lidské zdroje.

d) Vyhodnocení

Podmínkou pro následné pokračování projektu je komplexní hodnocení efektivity činnosti zainteresovaných subjektů. Zjišťuje, zda se naplnila očekávání. Využívá metod dotazníků, průzkumů mínění, revizí záznamů organizace, např. výroční zprávy.

4.3 Limity v komunitní práci

Ojedinelé pokusy o činnost neformálních zájmových spolků narážely v Československu po roce 1948 na striktní vládnoucí ideologii. Odtud pochází některé dosud nepřekonané limity, na které realizátoři současných komunitních projektů naráží. Matoušek (2003) za zásadní překážky považuje malou připravenost lidí řešit společné problémy spolu, převládající očekávání obyvatel komunity, že k řešení problémů je určen někdo jiný, nízkou flexibilitu úředníků samospráv.

Schuringa (2007) uvádí, že je často nutné překonávat určitou rezistenci vzniklou díky dobročinnosti. Paternalistický přístup charitativních organizací bez zapojení vlastní účasti Romů je samotné vede k pasivitě a závislosti na poskytovaných darech.

Shrnutí teoretické části

Romové tvoří významnou početnou menšinu v ČR, mnozí z nich žijí v neuspokojivých socioekonomických podmínkách. Kvůli své etnicitě Romové často čelí existenčním problémům, předsudkům ze strany okolí a sociálnímu vyčleňování. Tradiční romské společenství se rozpadá. Sociální začleňování je dlouhodobý proces, jeho úspěšnost závisí na spolupráci více stran a předpokládá samotnou iniciativu Romů.

V úvodu teoretické části jsem podala přehled o původu Romů a historický vývoj života romské menšiny na území ČR. Byly popsány pojmy identita, etnická příslušnost a podrobněji vybrané prvky tradiční romské kultury. V další kapitole jsem se zabývala romskou problematikou v kontextu sociální práce, popsala její význam, příčiny sociální exkluze a dotkla se postojů majoritní společnosti a jejich vlivu na postavení Romů. Legislativa a současné trendy veřejného života jsou popsány v samostatné kapitole. V následné kapitole jsem popsala mechanismus fungování komunitní práce a její přínos pro společnost.

Ve výzkumné části práce se zaměřím na zjištění předpokladů pro realizaci komunitní práce v regionu Jičín a pokusím se navrhnout postup pro založení realizačního týmu.

II PRAKTICKÁ ČÁST

5 Výzkumné šetření

V této praktické části se budu věnovat formulaci hlavního výzkumného cíle a výzkumných dílčích cílů. Dílčí cíle zpracuji do dílčích výzkumných otázek a provedu jejich transformaci do tzv. transformační tabulky. Pro výzkumnou část jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumného šetření. Pomocí polostrukturovaných rozhovorů budu zkoumat, jaké jsou předpoklady pro realizaci komunitní práce s romskou menšinou v regionu Jičín. V závěru shrnu výsledky, které výzkumné šetření a navrhnou, jak by bylo možné výsledky využít v praxi. Výzkumné šetření probíhalo mezi příslušníky romské menšiny a zástupců organizací, které se ve své činnosti s romskou menšinou na území regionu Jičín setkávají.

5.1 Vymezení hlavního cíle a dílčích výzkumných cílů

Hlavním výzkumným cílem (HVC) bakalářské práce je zjistit potřeby, bariéry a silné stránky příslušníků romské menšiny v regionu Jičín, jaké subjekty (formální i neformální) by se mohly podílet na komunitní práci a navrhnout postup, jak vytvořit komunitní tým pro zavedení komunitní práce v regionu Jičín.

Hlavní výzkumný cíl jsem rozpracovala do čtyř dílčích výzkumných otázek (DVO):

První dílčí výzkumná otázka (DVO1): Jaké jsou potřeby romské menšiny pro zlepšení jejího postavení ve společnosti?

Druhá dílčí výzkumná otázka (DVO2): Jaké bariéry brání příslušníkům romské menšiny v aktivním přístupu pro zlepšení jejich postavení ve společnosti?

Třetí dílčí výzkumná otázka (DVO3): Jaké jsou silné stránky na straně příslušníků romské menšiny pro rozvoj komunitní práce?

Čtvrtá dílčí výzkumná otázka (DVO4): Které subjekty v regionu Jičín lze zahrnout do portfolia spolupracovníků komunitní práce?

5.2 Transformace dílčích výzkumných otázek

Všechny dílčí výzkumné otázky jsem transformovala do tazatelských otázek. Tyto tazatelské otázky budu pokládat zástupcům romské populace a zástupcům organizací. Předpokládám uskutečnit 5 rozhovorů s romskými aktéry a 5 rozhovorů se zástupci organizací. Rozhovory budu nahrávat na záznamovou techniku - mobilní telefon, a následně je doslovně přepíšu. Na základě získaných dat se pokusím navrhnout postup, jak vytvořit komunitní tým pro zavedení komunitní práce v regionu Jičín.

Tabulka 1: Transformace dílčích výzkumných otázek do tazatelských otázek

Zdroj: vlastní

HVC: Zjistit potřeby, bariéry a silné stránky příslušníků romské menšiny v regionu Jičín, jaké subjekty (formální i neformální) by se mohly podílet na komunitní práci a navrhnout postup, jak vytvořit komunitní tým pro zavedení komunitní práce v regionu Jičín.	
Dílčí výzkumné otázky	Tazatelské otázky
DVO1: Jaké jsou potřeby romské menšiny pro zlepšení jejího postavení ve společnosti?	TO1: Co považujete za nejdůležitější pro rovnocenné postavení ve společnosti?
	TO2: Co podle Vás Romové nejvíce potřebují?
	TO3: Jaké potřeby romské menšiny by mohla komunitní práce naplnit a které ne?
DVO2: Jaké bariéry brání příslušníkům romské menšiny v aktivním přístupu pro zlepšení jejich postavení ve společnosti?	TO 4: Jaké jsou zásadní problémy Romů, se kterými se při Vašem působení setkáváte?
	TO5: Jaké požadavky společnosti jsou pro Romy obtížně zvládnutelné?
	TO6: Co Romům brání v aktivní účasti ve veřejné sféře společnosti?
DVO3: Jaké jsou silné a slabé stránky na straně příslušníků romské menšiny pro rozvoj komunitní práce	TO7: V čem spatřujete jedinečnost romské kultury?
	TO8: Jak mohou být tyto silné stránky prospěšné při realizaci komunitní práce?
	TO9: Jak mohou slabé stránky ovlivňovat realizaci komunitní práce?
DVO4: Které subjekty v regionu Jičín lze zahrnout do portfolia spolupracovníků komunitní práce? (Kdo, co, jakým způsobem?)	TO10: Jak byste si představoval/a zahájení komunitní práce v regionu Jičín?
	TO11: Na které úspěšné projekty v minulosti by bylo možné navázat?
	TO12: Účast kterých subjektů (osob, organizací, veřejné správy) by byla přínosem pro realizaci komunitní práce?

5.3 Metodologie výzkumného šetření

S ohledem na téma jsem zvolila **metodu kvalitativního výzkumu**. Výhodou této metody je získání hloubkového popisu zkoumané záležitosti, nezůstává na povrchu, zkoumá podrobně, sleduje působení kontextu, lokální situace a podmínek. Využívá se tam, kde nelze odpovědi předem předpovědět. „*Hlavní skupinu metod sběru dat v empirickém výzkumu tvoří naslouchání vyprávění, kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí.*“ (Hendl, 2005, s. 164)

Pro sběr dat zvolím techniku **polostrukturovaného rozhovoru**. Základ rozhovoru tvoří předem připravené otevřené otázky, které zároveň poskytují tázanému prostor k vyprávění. Pro prohloubení odpovědi může být využita technika "sondáž". (Hendl, 2005)

Rozhovory budou vedeny se dvěma skupinami dotazovaných. Jednu skupinu budou tvořit představitelé romské komunity, pro jejich výběr zvolím metodou "**sněhové koule**". Ta umožňuje navázat kontakty s dalšími osobami a posílit důvěryhodnost výzkumníka.

"Výzkumník začne rozhovorem s jasně definovanou osobou, třeba starostou. V tomto rozhovoru požádá respondenta, aby jmenoval další vlivné osoby. Ty jsou pak interviewovány a každý z nich dostane i stejnou otázku o vlivných lidech ..." (Trousil, 2015, s.130)

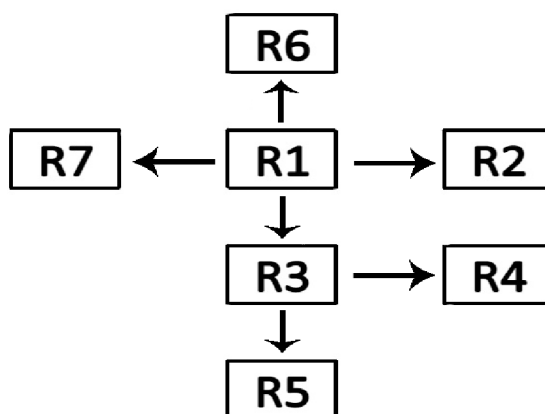
Druhou zkoumanou skupinu budou tvořit zástupci vybraných organizací, o kterých uvažují jako o potencionálních spolupracovnících komunitního práce. Pro jejich výběr zvolím strategii **záměrného specifického výběru**.

„Za záměrný (někdy také účelový) výběr výzkumného vzorku označujeme takový postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností. Kritériem výběru je právě vybraná (určená) vlastnost (či projev této vlastnosti) nebo stav (např. příslušnost k určité sociální nebo jiné skupině).“ (Miovský, 2006, str. 135)

5.4 Výběr a charakteristika informantů

V předchozí kapitole jsem uvedla, že informanty výzkumu budou představovat představitelé dvou skupin.

První skupinu tvoří zástupci romské menšiny. Pro výběr těchto informantů jsem určila kritérium, a to sebeidentifikaci s romskou menšinou a aktivní účast v životě společnosti v regionu Jičín. Kontaktovala jsem prvního informátora, který mě doporučil další dvě osoby a ty mě předaly kontakty na osoby další. Celkem jsem oslovila 8 informantů, z nichž jeden na domluvenou schůzku nepřišel. Pro potřeby výzkumu jsem informanty označila zkratkami R1-R7. Proces získávání informantů ukazuje obrázek č. 2.

Obr. 2 Výzkumný vzorek dle sněhové koule

Zdroj: vlastní

Druhá skupina je reprezentována představiteli organizací. Kritérium pro jejich volbu byla: interakce s romskou menšinou v oblasti sociální a vzdělávání v regionu Jičín. Nejdříve jsem jednotlivé informanty oslovila telefonicky a po vzájemné domluvě byl stanoven termín setkání. Celkem jsem oslovila 5 informantů, z nichž všichni s účastí na výzkumu souhlasili. Ve výzkumu jsou označeni jako O1 - O5.

Výzkumný vzorek představuji v tabulce, která uvádí přehled informantů dle vybraných ukazatelů: pohlaví, věk, aktivita.

Tabulka 2: Charakteristika informantů

Zdroj: vlastní

označení	pohlaví	věk	zaměření pracovní/veřejná aktivita
R1	muž	56	organizátor romského festivalu
R2	muž	74	osvětová činnost o romské historii
R3	žena	46	domovnice
R4	žena	65	důchodkyně - dříve kulturní výpomoc v obci
R5	muž	40	trenér stolního tenisu, člen osadního výboru
R6	muž	32	hudebník, člen romské kapely
R7	žena	44	podpora romského festivalu
01	muž	45	sociální oblast - vedoucí organizace
02	muž	26	sociální oblast - vedoucí NNO pro děti a mládež
03	žena	24	sociální oblast - pracovnice NNO pro rodiny s dětmi
04	žena	46	sociální oblast pracovnice NNO pro osoby v tíživé sociální situaci
05	muž	57	vedoucí organizace - oblast vzdělávání

5.5 Organizace a průběh výzkumného šetření

Výzkum probíhal v měsících únoru a březnu 2021. S oslovenými informanty bylo nutné, s ohledem na probíhající pandemii onemocnění covid-19 a na vyhlášená vládní opatření, prodiskutovat místo a hygienická pravidla setkání, aby účastníci nebyli vystaveni riziku přenosu nemoci. Se všemi informanty ze skupiny organizací se setkání uskutečnila na jejich pracovištích. S romskými informanty R1, R3, R5 a R6 jsem se setkala za vhodných povětrnostních podmínek venku. Informant R2 mě pozval do své domácnosti. Informant R4 odložil setkání z důvodu karantény, poté byl pracovně vytížen natolik, že jsme se domluvili na telefonickém rozhovoru. Informant R7 požádal o možnost rozhovoru po telefonu, trpí vážným onemocněním a z tohoto důvodu omezuje v současné době osobní setkání pouze na ta nejnutnější.

Realizováno bylo celkem 12 rozhovorů. Délka rozhovorů se pohybovala od 25 do 60 minut, v jednom případě však i podstatně déle. Rozhovory byly se souhlasem informantů nahrávány na záznamové zařízení mobilního telefonu. Pro případ selhání jednoho zařízení jsem měla připravený druhý záložní mobilní telefon, pokud by i ten selhal, měla jsem připravený poznámkový blok a psací potřeby. K selhání záznamového zařízení během rozhovorů nikdy nedošlo.

5.6 Rizika výzkumu a výzkumné strategie

Všechny informanty jsem při požádání o jejich účast ve výzkumu ujistila o tom, že jejich osobní údaje nebudou nikde zveřejněny a že poskytnuté informace budou sloužit pouze pro účely zpracování výzkumné části mé bakalářské práce. Ujistila jsem je, že jejich osoba bude ve výzkumu anonymizována. Přestože někteří informanté na anonymizaci netrvali, snažila jsem se nakládat s daty skutečně anonymně. Všichni informanté se svou účastí na výzkumu souhlasili.

Při realizaci výzkumu sehrála významnou roli skutečnost, že rozhovory probíhaly za podmínek vyhlášeného nouzového stavu, čímž bylo eliminováno provedení výzkumu v přirozeném prostředí části informantů. Zástupci organizací umožnili provést rozhovor v jejich pracovním prostředí za dodržení hygienických podmínek. Rozhovory s romskými informanty byly vedeny dle možností a uvážení obou stran. Pokud jsem byla pozvána na návštěvu, neodmítla jsem, mé odmítnutí by bylo považováno za urážku. Některé rozhovory proběhly ve venkovním prostředí, kdy svou roli sehrálo počasí a okolí. Při telefonických rozhovorech chyběl vzájemný neverbální kontakt. Přes tyto okolnosti však informanté reagovali velice otevřeně a vstřícně, byl zřejmý jejich zájem o problematiku a domnívám se, že se mi podařilo získat kvalitní údaje.

Jisté úskalí výzkumu představovala má pracovní pozice na sociálním odboru městského úřadu, která byla většině informantů známa, což je mohlo v jejich odpovědích ovlivnit. Někteří zástupci organizací tak odpovídali spíše formálně. U romských informantů se osvědčila zvolená strategie jejich výběru "sněhové koule", kdy první informant posílil mou důvěryhodnost a rozhovory byly velmi otevřené a spontánní. Často přecházely ve vyprávění, což mi poskytlo hlubší náhled na situaci, ale časová náročnost na přepis a kódování byla vysoká. Jistým rizikem kvalitativního výzkumu představují i okolnosti běžného života samotných informantů. Jeden informant aktuálně řešil spáchání majetkového trestného činu v obecním domě (poničení nově zrekonstruovaného vchodu), bylo tak třeba ho nechat vypovídat a nechat uvolnit emoční napětí a zároveň se snažit udržet linii rozhovoru, nedostat se z role výzkumníka do role terapeuta. Získala jsem ovšem informaci, kterou jsem, ze své pozice zaměstnance vlastníka domu, potřebovala dále řešit. S povolením informanta a za striktního dodržení jeho anonymity byla informace dále předána orgánům činným v trestním řízení.

6 Analýza výzkumu

V kvalitativním výzkumu analýza dat vychází z velkého množství informací získaných od malého počtu jedinců a znamená *"hledání významů, témat, vyjádření, postupů, které jsou identifikovány, resp. nějak okódovány či označeny a následně se vytvoří z příbuzných (podobných) případů nějaké kategorie"*. (Trousil, 2015, s.139).

Zaznamenané rozhovory jsem přepsala do tištěné formy a podrobila analýze metodou kódování. To umožňuje uspořádat velké množství textu do úseků, které spolu tematicky souvisí.

Tabulka 3: Ukázka otevřeného kódování

Zdroj: vlastní

citace v rozhovoru	přidělený kód
<p><i>„třeba sem přijde nějaká Romka se ptát na práci, a lidi si tu hned myslejí, že my se známe“</i></p> <p><i>„copak mezi nima nejsou problémovi? Ale jak jste Rom, tak je problém, všude“</i></p> <p><i>"když se stane nějaká krádež nebo nějaký zločin, a když to udělá Rom, tak o tom hodně mluví a jen že to udělá cigán ale když to udělá Čech tak se nad tím nikdo nepozastaví. Pak to vypadá, že všichni Romové kradou a to není pravda.</i></p>	potřeba neházet Romy do "jednoho pytle"

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit odpovědi na čtyři dílčí výzkumné otázky a navrhnout postup, jak vytvořit tým pro zavedení komunitní práce v regionu Jičín.

6.1 Transformace dílčí výzkumné otázky č. 1

Jaké jsou potřeby romské menšiny pro zlepšení jejího postavení ve společnosti?

Cílem této výzkumné otázky bylo definování takových potřeb, jejichž naplňováním mohou příslušníci romské menšiny dosahovat zlepšení svého postavení ve společnosti. Informantům jsem pokládala tazatelské otázky zaměřené na důležité hodnoty, potřeby

Romů a možnost naplnění těchto potřeb využitím komunitní práce. Odpovědi nastínily možný směr, na který by měla být komunitní práce s romskou menšinou zaměřena.

Tazatelská otázka č. 1 (TO1) byla cílena na vyjádření hodnot, které informanté vnímají ve svém životě za podstatné pro to, aby ve společnosti dosáhli rovnocenného postavení. Téměř shodně všichni informanté považují za zásadní ve svém životě dosáhnout takového vzdělání, které odpovídá jejich schopnostem, získat stále zaměstnání a mít rodinu. „*Nejdůležitější je kvalitní vzdělání a možnost začlenit se do společnosti*“. (O5) Vychovávat děti tak, aby dosáhly kvalitní životní úrovně je cíl většiny rodičů. S důsledky asimilační politiky bývalého režimu se stále potýkají současní romští rodiče a při výchově svých dětí tak musí překonávat nároky majoritní společnosti ale i překážky kladené vlastní kulturou. „*Pro nás s mužem bylo vždycky důležité, aby se naše děti měly líp než my, aby měly vzdělání, no jim se ale líbila takováta svoboda, jo, jinejch dětí. Ale naše byly vedený, že mají, povinnosti. Smířily se ale s tím, ale pak jak chytly ten rytmus ve škole, ten úspěch třeba mezi dětma ve škole, tak jsme měli vyhráno*“. (R7) Romské dítě zpravidla nenavštěvuje předškolní zařízení, při vstupu do školy tak často narazí na problém s nedostatečnou přípravu, jazykovou bariéru, chybějící podporu svých rodičů a bohužel i nepochopení ze stran učitelů. Úspěch tak záleží mnohdy pouze na jeho schopnostech a snaze překonávat nesoulad prostředí. Zájmem společnosti je vzdělaný občan, který je dostatečně motivovaný a zapojuje se do společenských aktivit. Ten na oplátku získává navíc ke své ekonomické zajištěnosti také uznání a respekt ve společnosti: „*...já mám maturitu, musím říct, i to že jsem cikán, tak jsem se tu dobře chytil, byl jsem členem osadního výboru, pak jsem jako trenér stolního tenisu dovedl děti k titulu okresního přeborníka, jsem fotbalový rozhodčí, mě tady v okolí všichni na ty sportovní působnosti znaj.. v práci jsem místopředseda odboru, chodím na jednání s vedením, vím, že mě berou, že je dobře, že ten cikán tady pracuje*“. (R5)

U všech romských informantů zřetelně zazněla hodnota být hrdý na svůj romský původ a romskou kulturu. „*Když já ukážu svou kulturu většinový společnosti, tak si mě vážej víc, než kdybych to v sobě neměl*“. (R2)

Informanté mužského pohlaví si cení své schopnosti umět svobodně vyjadřovat své názory a ochotu veřejně diskutovat, „*... mějte svoje názory, já se můžu bavit s každým, ať je takovej nebo makovej*..“ (R6). Stěželi bychom v naší populaci našli Roma, který se nikdy neseťkal s předsudečným postojem vůči své etnické příslušnosti, což potvrdili

shodně všichni informanté. Má-li se vzájemné soužití Romů a majority zlepšovat, mohla by tomu ochota k otevřené výměně názorů, nejlépe pak prostřednictvím prostředníka, napomáhat. O vlastní zkušenosti hovořil otec jednoho žáka, který byl z důvodu své romské etnicity slovně napadán spolužačkami: „... *to šlo v televizi, jak ty cikáni zase dělaj problém.. šli jsme to řešit do školy, měli jsme tam takový sezení, s těma rodičema, dětma, byl tam ředitel a další učitelé, všichni jsme si to tam vyřikali a musím říct, že to bylo dobře.. děti zůstaly kamarádi*" (R5). U žen se opakovala odpověď mít stále zaměstnání, které jim poskytuje stabilní životní úroveň a neformální status plnohodnotného člena společnosti. „*Jsem spokojená s tím co mám. Chodím do práce, chci žít na úrovni*" (R7). Podobně uvedla další informantka: „*Já třeba jsem tady v nemocnici 25 roků, chodím pravidelně do práce, pořád, já nemarodím.. i moje dcera, to samý co já, pracuje, ona jako já nikdy nebude marodit*" (R3). V souvislosti s romskou menšinou se velmi často hovoří o vysoké nezaměstnanosti a neúspěšnosti či neochotě uplatnit se na trhu práce. Úspěšní Romové mohou taková tvrzení vyvracet a být důstojným příkladem pro ostatní: „*Já jsem 28 roků dála tady ve fabrice.. jako jediná cigánka, a musím se pochlubit (smích), jak já byla ohodnocená, jejej, .. i televize mě natáčela.*" (R4)

Na nepsaná pravidla, která jsou pro uznání a respekt uplatňována mezi romskými rodinami, specificky českých Romů a Sintů, upozornil informant (R2): „*U těch našich Romů platí hlavně to, jak kdo umí. Třeba obchodně, anebo jak má vychovaný děti, na to se hodně kouká, to je důležitý u nás. Kdyby neměli mít na jídlo, tak musí mít hrobku, to je takovej úkaz, takovej signál mezi romákama, že ta rodina se umí uživit, obstarat se, že je úspěšná.*" (R2)

Informanté vyššího věku vidí smysl svého života v uskutečňování vyšších hodnot, kdy svou přímou účastí mohou utvářet svět kolem sebe, „*chci mít pocit, že něco po sobě zanechám, třeba změnit ty vztahy trošku, nebo to budeme pořád na sebe plivat? No, co z toho?!*" (R1). Vnímají to tak, že předáváním nejvyšších morálních hodnot nastupující generaci je způsob, jak zlepšovat porozumění člověka k člověku a zmírňovat napětí ve společnosti. Na příkladu tragických událostí v historii Romů lze pochopit, jaké nebezpečí skrývá nenávisť skupiny lidí ke skupině druhé kvůli její jinakosti. Člen Výboru pro odškodnění holocaustu odkazuje na pietní akt, každoročně konaný v Letech u Písku, na kterém je vybrané osobnosti předávána Cena za lidství: „*.. to je Cena za lidství, takový sousoší tří žen ve smutku, na památku našich 170 dětí tam pohřbenejch.*

Předáváme to každý rok tomu, kdo se opravdu lidsky chová." (R2)

Zástupci organizací své odpovědi vztahovali k výkonu svého zaměstnání a ke svému postavení v majoritní společnosti, pro kterou, jak např. uvedl (O5), „*je důležité, aby celkově změnila své vnímání na romské etnikum*". (O5) Také další informanté považují za podstatné přispívat svou aktivní činností ke snižování předsudků, neboť je důležité „*abychom dávali další šance a místo sankcí hledali způsoby, jak vzniklé situace řešit*". Svě zaměstnání považuje za své poslání terénní sociální pracovníce, která se pracovně pohybuje v sociálně vyloučených lokalitách: „*ono vás to hodně naučí, ale nejen o Romech, ale o nás samotných, člověk se má pořád čemu učit*." (O4)

Z odpovědí vyplývá, že vzdělání a stabilní zaměstnání vytváří předpoklady pro získání uspokojivého postavení ve společnosti. Ty jsou společné pro všechny odpovídající informanty. Romský původ odlišuje své nositele od většinové společnosti, nicméně je Romy vnímán jako výjimečnost, identifikovat se s ním znamená pro Romy zvýšit vlastní hodnotu v očích majoritní společnosti. Romská menšina má svou vlastní kulturu, ta se řídí nepsanými pravidly. Zástupci organizací pokládají za důležité ve své pracovní činnosti vytvářet dobré klima pro změnu postojů majority a hledat nové směry pro řešení.

Položením tazatelské otázky č. 2 (TO2) jsem zjišťovala, které potřeby Romů jsou považovány za naléhavé a jejich řešení by tak přispělo ke zlepšení postavení Romů. Mnozí informanté navázali na své odpovědi na předchozí tazatelskou otázku č. 1 a především Romové přecházeli do rozsáhlého povídání.

V podstatě všichni informanté se nejdříve vyjádřili k současné situaci s pandemií onemocnění covid-19 a k vládním opatřením, v jejichž důsledku byly uzavřeny školy a děti jsou vyučovány pouze distanční formou. Ta má negativní vliv na kvalitu výuky obzvlášť u romských dětí, které se potýkají se zvládnutím učivem i při běžné školní výuce. Běžné problémy o to více nyní narůstají, „*s distanční výukou má hodně romských dětí problém.. tyhle rodiče romský nevnímají, že vzdělání je důležité*." (O2) Pracovnice ze sociální služby pro děti a mládež v současné době řeší mnoho problémů s nedostatečným technickým zázemím dětí ze sociálně slabých rodin, „*ačkoliv některý školy říkaly, že jim zajistí počítače, tak prostě nic nedostali*". (O3) Uvedla dále, jak tyto důsledky znásobuje už tak malá podpora dětí ze strany jejich rodičů, někteří maří snahu svého vlastního dítěte a dostupnou pomoc sociální služby: „*...holka k nám chodila na*

doučování, hrozilo, že propadne, ale máma ji sem nechtěla pouštět, nebo holka pak nechtěla chodit o pauzách domů, protože by ji už nepustila zpátky a musela by hlídat malýho." (O3)

Téma vzdělávání bylo zmiňováno opakovaně všemi informanty v různých souvislostech. Dětem vyrůstajícím v sociálně slabých rodinách chybí dostatečný sociální kontakt s okolním prostředím, kde by získávaly všeobecný přehled o společenských pravidlech a normách. *„Mají už ten handicap, že je matky nepošlou do školky, hlavně na těch vesnicích, musí dojíždět, na to nemají peníze, když jsou většinou doma a nepracují" .(O4)* Vyrůstají v prostředí, kde je běžné mít nízké příjmy, nejsou peníze, neznají úspory. Nastupují tak do bludného kruhu chudoby, z které se bez získaných návyků těžko vymaňují: *„... nemají jako vůbec povědomost, jak si nadělají dluhy, úplná finanční negramotnost." (O4)* Podrobně o potřebě výrazně zlepšit předškolní přípravu a usnadnit tak dětem vstup do školy vypověděl další informant: *„...jdou do školy nepřipravené, neznají dny v týdnu, nevyjmenují roční období a pak se to s nima už táhne dál" (O2).*

Zřejmě s ohledem na to, že oslovení romští informanté nežijí v sociálně vyloučených lokalitách ani netrpí tíživou sociální situací, jejich odpovědi se obracely spíše k vyšším potřebám, neboť, jak např. uvedl jeden z nich: *„...když je bída, tak vás udržování kultury moc nezajímá". (R2)* Nejvýrazněji z jejich strany zazněla potřeba nebýt posuzován negativně podle svého romského původu. Všechny odpovědi lze demonstrovat na jedné z nich, kdy informantka uvedla, že Romové potřebují, aby je *„majorita neházela všechny do jednoho pytle. Pamuje představa, že Romové nepracují, a my pracujeme všichni, ségra, oba bráchové. Vždyť mezi Váma jsou taky takový, co nechoděj do práce, a já říkám viděj tmavýho, tak říknou je to cikán, a to mě štve." (R3)* Obrat "házi nás do jednoho pytle" vyjádřil v obdobné verzi každý romský informant. Otevřeně hovořil informant (R5) i o tom, že takový náhled na Romy i z negativních zkušeností vychází: *„dřív to jo takový jsme fakt byli, že jsme napadli bílýho v přesile, ale bylo to i obráceně, ale vím, že romové to dělali víc." V současné době je pozornost majority soustředěna na určité oblasti ČR, kde se Romové potýkají s velmi těžce řešitelnou situací a v očích majority tak upadá v nemilost celá romská menšina, jak (R5) dále hovoří: *„mám pánimámu v Chomutově, no přál teda nepřál bych Vám to tam vidět, to je hrůza. Jenže tam když přijdu do krámu koukaj na mě že jsem vyvrhel. Oni kdyby věděli, co tady všechno dělám.. tak by mě asi nemohli jen tak odsoudit, jenže protože jsme černý, tak**

nás hoděj do jednoho pytle." K tomu např. (R4) upozornila na nevhodnou prezentaci romské menšiny v mediích, která umocňuje negativní postoje majority vůči Romům: *„chtělo by to, aby v televizi, když se stane nějaká krádež nebo nějaký zločin, a když to udělá Rom, tak o tom hodně mluví a jen že to uděl cigán, ale dyž to udělá čech tak se nad tím nikdo nepozastaví"*.

Požádala jsem informanty o zamyšlení, které potřeby by měly být naplňovány, aby se postoj majority vůči Romům zlepšil. Oslovení Romové vyjádřili nutnost budovat hrdost na svůj romský původ, neboť ta se mezi Romy vytrácí, a tak oslabuje jejich sebevědomí. (R6) uvedl, že *"potřebujou být hrdý na to že jsou Romové, nestydět se za svůj původ"*. (R1) doplnil o svou zkušenost: *„Vysvětluju to našim romákům, teď bude to sčítání lidu, jim říkám, když se budeš bát prohlásit, že seš Rom, tak čím vlastně seš? Gádžem bejt nemůžeš, a Romem bejt nechceš, tak co seš vlastně zač?"* Stejně tak souhlasil (R2), že *„oni se sami podceňují, nemaj sebevědomí. To jim vzala doba. Potřebuji ho vystavět na svý romský kultuře. Ale potřebujou ji znát. Víte, ono tady žije většina slovenských Romů, oni přišli po válce z osad, a oni teda nežili v tý kultuře.. a nepředali to svejm dětem, ty vyšli z těch zvláštních škol, moc toho neumí a jsou v problémech."*

Další informanté komentovali problematiku v oblasti pracovních příležitostí, kdy určité předsudky společnosti neumožní romskému uchazeči o zaměstnání prokázat své kvality. A tak zůstávají některá pracovní místa dlouhodobě neobsazená a Romové zůstávají v evidencích úřadu práce. *„K nám"*, uvádí (R3), *„se přijde ptát na práci nějaká Romka, tak tady zase řeknou, že je Romka tu nevememe.. ani nevěděj, jestli dělá nebo nedělá, nedaj jí to zkusit, a přitom přijde vaše a ta když vidí, jaká je to dřina, tak to nevezme."* Určité pracovní pozice lze obsadit pracovníky s nejnižší kvalifikační úrovní, zaměstnavatelé se však u těchto Romů setkávají s nízkou motivací k práci a nezodpovědností k dodržování pracovní smlouvy. Tvrzení dokládá výpověď sociální pracovnice, která při výkonu sociální práce s Romy komunikuje s potencionálními zaměstnavateli: *„Oni (zaměstnavatelé) nemají žádný předsudek vůči Romům, rádi je zaměstnají, protože je potřebují, jo na určitý práce, ale oni vyfasujou pracovní věci a už je nevidím."* (O4) Podle ní Romové potřebují získat včas pracovní návyky, příležitosti, které pro ně budou dlouhodobou motivací, o své zkušenosti referuje: *„pokud má ten Rom za sebou nějakou pracovní zkušenost, v určitým věku, tak nemá problém práci sehnat."* (O4)

Někteří informanté se zmiňovali o tom, že je potřeba určitým způsobem pracovat na změně systémové pomoci a její dostupnosti. Informant (O5) ve své odpovědi uvedl, že by pomohlo odstranit „*nedostatečnou informovanost Romů o dostupné pomoci, ať již z důvodu nedůvěry a či sociální izolace.*”(O5) Podobnou potřebu „*umět se orientovat ve společenském prostředí*” definoval také (O2). Naproti tomu zazněla kritika systémové pomoci, která zbytečně uvádí jedince do nečinnosti: „*blbě udělanej systém.. jsou lidi, který jsou na pracáku a mohli by pracovat, ale on ví, že když nebude, tak dostane příspěvek na bydlení, na školní pomůcky.*” (O5) Chybí dostatek příležitostí, kdy by jedna strana získala náhled na schopnosti strany druhé a vytvořila se cesta pro vzájemnou spokojenost, „*potřebujou dostat šanci, chytnout se, naučit se a pak jsou spokojený.*” (R3)

V několika odpovědích zaznělo, že Romové potřebují vidět dobré příklady. (O1) řekl, že je třeba opřít se o „*příklady z vlastní komunity, na kterých lze ukázat, že se něco povedlo. Využit pravidlo: Příklady táhnou.*” V sociálně vyloučených lokalitách, kde se uspokojování potřeb odvíjí na základní úrovni, je třeba lidem ukázat šance na to, že i Rom se může uplatnit tím, že si bude vědom svých schopností, a je třeba začít již u dětí v základních školách. Ty potřebují poznat, že šance jsou pro ně skutečně dostupné. „*V těch ghetech, oni jim pořád ukazují romský osobnosti. Vyložená blbost! Oni vědí, že toho nikdy nedosáhnou, ty vobyčejný. Proč jim neukážou normálně vyučenýho zedníka romskýho? .. Motivujte děti na základních školách, na tu praktickou stránku toho jedince, to řemeslo, třeba kadeřnice, kolik si vydělá, takovým děvčatům když to řeknete, tak to je pro ně dostupný.*”(R2)

Tazatelská otázka (TO2) otevřela rozsáhlé téma a přinesla širokou škálu odpovědí. Je zřejmé, že prioritní potřebu představuje, z důvodu výskytu pandemie nemoci covid-19 a uzavření škol, řešení nedostatečně zajištěné distanční výuky romských dětí. Získání odpovídajícího vzdělání označili informanté za podmínku pro zlepšení života Romů, začít je třeba již v předškolním věku. Postavení romských žáků je složité z důvodu malé ochoty pedagogů přistupovat k výuce romského dítěte jiným způsobem a také nevýrazné podpory ze stran rodičů. Oslovení Romové zdůraznili, že je potřeba ve svých řadách budit sebevědomí a stavět ho na poznání vlastních kořenů. Předsudky majoritní společnosti vůči Romům snižují jejich pracovní a bytové příležitosti, v některých odpovědích zazněla potřeba zvýšit kompetence Romů v těchto oblastech.

Tazatelská otázka č. 3 (TO3) měla určit, které z těchto potřeb by mohly být naplněny komunitní prací a které by komunitní práce naplnit nemohla.

Po položení otázky bylo zapotřebí u romských informantů podat vysvětlení o tom, na jakém principu komunitní práce funguje, zástupci druhé skupiny byli znalí této tematiky z pracovní náplně své organizace.

Zajímavé bylo sledovat, jak většina romských informantů po ujasnění termínu komunitní práce, rozváděla své předchozí odpovědi a obratně uváděla příklady, jak by se do takové práce mohla zapojit. Převážná většina dotázaných usoudila, že přínos by mohla mít v motivaci dětí v jejich zájmu o své vzdělávání. Pro informanta (R5) je prioritou „*práce s dětma, abysme je vytahali z ulice.. aby si děti něco zažily. Pokavád ty děti natáhneme, už to bude úspěch, že se pro něco nadchnou*“. Někteří se také nad vybranými potřebami více pozastavili a uvažovali o tom, kde je samotná příčina jejich vzniku. Jak k tématu komplikovaného soužití například poznamenal (R1): „*pořád to tady bude a bylo, od příchodu Romů do Evropy. Ono je to přirozený. Jiná kultura.*“ Soužití odlišných skupin dle jeho názoru sice přináší odlišné přístupy k životu, ale je třeba udržet a znát hranice vzájemného respektu: „*.. ale nesmí to překročit určitou mez. Jedna represe vyvolá další represi a to se kumuluje a pak to bouchne.*“ Je třeba hledat nové způsoby řešení a přestat se ztotožňovat se všeobecně zažitými tvrzeními, jak se například vyjádřil informant (R5): „*Tady nás vnímají většinou dobře, samozřejmě nějaký výjimky jsou.. já nesouhlasím s tím, že když jsme cikáni, že nemáme šanci studovat, že nás upozadňují, já to nikdy nepoznal..*“ Komunitní práce může pomoci jak celému regionu, ale také určité lokalitě. Důležité je podpořit aktivní občany, aby překonávali překážky, jako například informantku (R3), která má obavy, že by, jako Romka, neuspěla při zájmu o zajišťování úklidu společných prostor v panelovém domě: „*Já dělám, co je potřeba, uklidím snih, uklidím schody v celým paneláku, ale copak můžu jít na domovní správu a říct si o ten úklid?*“

Informanté se také pozastavovali nad překážkami, které by mohly fungování komunitní práce bránit. Například (R2) upozornil na to, že „*... voni už, to je na tom nejhorší, že voni si na tu nemohoucnost zvykli, že už jsou v takový depresi, zašlapaný, že už ani nedoufaj, že by se mohlo něco změnit*“. Několikrát zmiňovaným tématem byla vzájemná důvěra, na které je třeba stavět ale může být složité ji vybudovat. Podle (R1) není jednoduché mezi Romy proniknout: „*... jako gádžo se k nim nikdy nedostanete.. voni si*

to svoje držej, uzavřená komunita." Hodnotili, že prostřednictvím komunitní práce by mohlo být zlepšeno vzdělávání dětí, zajišťování dostupné pomoci sociálně slabým a méně vzdělaným dospělým. (R5): „... *samozřejmě se můžeme bavit i o dospělých, třeba jo, oni ani nevědí co mají vyplnit, hodně lidí mi volá jak maj třeba vyplnit životopis, to by byl dobrej nápad.*“ Příkladným jednáním by se v majoritní společnosti rozšiřovalo vědomí toho, že Romové nejsou homogenní skupina s typickými negativními vlastnostmi, ale naopak, velmi rozvrstvená populace složená z jednotlivců různých nadání a schopností, kteří však celoživotně čelí předsudkům, a jejich motivační strategie je tím velmi oslabena. „*Třeba sem přijde nějaká Romka se ptát na práci, a lidi si tu hned myslěj, že my se známe. Ale to není pravda! To mě štve.. (R3)*“. K tomu také (R6) poznamenal: „*Romové se bojí jít nahoru a neví se, že jsou talentovaný.*“ Zároveň komunitní práci vnímali jako nástroj pro získání zdravého sebevědomí Romů. Informant (R1) se například zmínil o tom, že „*Romové se musej snažit víc, než bílí a musej se obhajovat, přesvědčovat, že jsou slušná rodina a tak. Já to neřikám, to bych měl vztek na sebe, oni ale už nemaj to sebevědomí, k tomu je ale donutila společnost.*“

Zástupci organizací se shodli s romskými představiteli na tom, že komunitní práce by mohla naplnit potřebu podpořit děti v dosažení kvalitního vzdělání, a to formou zlepšení komunikace s rodinou a školou, za všechny tuto potřebu vyjádřila (O3): „*Je to strašně smutný, že to romský dítě nemá podporu ani doma ani ve škole. Rodiče to moc nezvládaj, sami potřebujou vysvětlovat, jak je vzdělání důležitý a pak ve škole ta učitelka ve třídě, kde je 28 žáků, na něj furt kouká a ty to děláš blbě, ty to nezvládáš, máma se s tebou neučí.*“ Profesionální pomoc, kterou by komunitní práce poskytla, vidí některé organizace v pomoci při získávání zaměstnání a upevnění ekonomické situace. Svou zkušenost popsala (O4): „*tak před pěti lety jsem řešila neustále dluhy, a oni to neměli jak splácet, ale postupem se ta práce našla, oni si navykli.. a získali by tak lepší bydlení, viděli by, že to jde.*“ Třikrát se opakovala odpověď o potřebě zapojit Romy do veřejného života regionu formou kulturních aktivit. Při takových činnostech by obě strany mohly „*získat pochopení, prostor ke zpěvu a tanci a více lidí, kteří by s nimi uměli lépe komunikovat, jasná pravidla komunikace, která však budou respektovat obě strany. ... (O2)*“.

Otázka, které potřeby by nebylo možné skrze realizaci komunitní práce zůstala podstatnou částí informantů nezodpovězena. Pouze informant (O1) podotkl, že komunitní práce „*zřejmě nezlepší bytové otázky, tedy přístup k městským bytům, ta jsou*

jasně stanovená platnou směrnicí, a podmínky jsou pevně stanoveny stejně pro každého žadatele."

6.2 Transformace dílčí výzkumné otázky č. 2

Jaké bariéry brání příslušníkům romské menšiny v aktivním přístupu pro zlepšení jejich postavení ve společnosti?

V této výzkumné části jsem se zaměřila na definování bariér, které Romům brání ve vlastním aktivním přístupu pro zlepšení jejich společenského postavení. V kladených otázkách jsem se snažila zjistit nejčastější problémy Romů v daném regionu, požadavky společnosti, které na Romy kladou přílišné nároky a dále omezení, která Romům neumožňují jejich aktivní zapojení ve veřejné sféře společnosti.

Tazatelská otázka č. 4 se zabývala definováním konkrétních problémů vztahujících se k romské menšině, které informanté zažívají ve svém životě nebo ve svém pracovním působení.

V naprosté shodě označili všichni informanté jako problém romské menšiny nízké vzdělání, jehož důsledkem je velmi nejistá perspektiva uplatnění jedince na trhu práce. Většina dotázaných pak komentovala svou negativní zkušenost s přístupem rodičů k výuce svých dětí. *„Vzdělání hodně podceňují a jejich děti jsou v tomto přístupu takto již vychovávány." (O5)* Další informanté z pomáhajících organizací se více rozhovořili o nedostatku všeobecného přehledu, který postrádají romské děti i dospělí a jsou tak vystaveni dalším rizikům, uvedli například, že *„...školní děti mají základní nedostatky, neznají základní počty, v 15 letech si neumí zavázat tkaničku, umí skvěle pracovat s facebookem, instagramem, ale neumí založit email, napsat email.. oni ani nevědí, že si nadělají dluhy, dostanou peníze a nevědí, že se má něco platit, neřeší to .. " (O3, O4)* Podobně situaci vnímají i oslovení Romové, kteří poukázali na souvislost se sociální situací dané rodiny. Romští rodiče mají často pouze základní vzdělání, neovládají učivo domácí přípravy, podceňují dodržování školních povinností, *„...oni tak ti sociálně slabí nevnímají, že vzdělání je důležitý, a ty děti mají smůlu" (R4)*. Uvedená tvrzení doplňuje o své zkušenosti ze sociálně vyloučených lokalit sociální pracovníce, která postavila absenci předškolní přípravy i do souvislosti se špatnými stravovacími návyky: *„...do školky chodí romský děti výjimečně, jakože je to pro ně k ničemu, ale to dítě se tam něco*

naučí, trochu socializuje, aspoň tam dostane pořádně najíst, to je další problém zdravá výživa.." (O4)

V několika případech informanté upozornili na to, že romské děti v průběhu svého vzdělávání naráží na nedostatečnou podporu nejen ze strany svých rodičů, ale i pedagogů, kteří nemají dostatečné pochopení pro specifické potřeby romských dětí. Opakovanou zkušenost romských dětí s přístupem učitelů základních škol zprostředkoval vedoucí sociální služby pro děti a mládež: *„učitelé s romskejma dětma neumí dost často komunikovat, často se na ně naštvou a ty musíš poslechnout, protože já jsem tady učitel.. děcka se pak hodně šprajnou"*, nebo naopak, jak dále uvádí, nedostatky přehlížejí: *„...řeknou dítěti, hele aspoň se podepiš, já tě pustím, to mi stačí."*

(O2) Pro většinu romských dětí není škola místem, které by považovaly za přátelské. Problémy vznikají hned v první třídě, kdy dítě, vychovávané v prostředí hovořícím romsky nebo romským etnolektem češtiny, není schopno reagovat jako ostatní děti a je mylně považováno za problémové či méně inteligentní, což dokládá výpověď jedné informantky: *„...doma jsme mluvili česky i romsky, nerozuměla jsem všem slovům, učitelka to nechápala,.. dítě pak z nudy zlobí, a je to horší a horší.. a je za blbýbo cikána."* (R4) Problémy však nemají pouze děti ze sociálně slabého prostředí, s českým jazykem se potýkají vesměs všechny romské děti. Tápou ve všech jejích rovinách, od fonetiky až po stylistiku. *„Já si pamatuju, jak jsem s tím moc bojoval, s gramatikou, se slohem, a to my naši pomáhali a ve škole jsem měl dobrou učitelku"*. (R5) K této problematice se více do hloubky vyjádřil informant, který upozornil na přetrvávající stereotypy odborných pracovníků, kteří zřejmě z vlastních negativních zkušeností nevěří novým přístupům a nemají chuť ani energii je respektovat: *„...to je taky problém najít někoho, kdo to chce opravdu dělat.. hodně lidí tady narazilo na to, že praxe je jiná než teorie, děcka si tu dost lidí testujou a to ty noví neustojí."* (O3)

Z odpovědí dále vyplynulo, že Romové mají předem snížené šance na úspěch kvůli svému romskému původu. *„Nikdo Romy do svého bytu nechce, nedají vám smlouvu, nebo vám realita ta kancelář pro byty řekne, že majitel Romy nechce."* (R7) Zvláště mladí Romové stěží dosahují šance na kvalitní bydlení. Ve spojení s nízkou finanční gramotností, sníženou šancí uplatnění na trhu práce jim hrozí celoživotní zadluženost, což dokládá výpověď jedné informantky: *„...nemaj peníze, nikdo jim nepomůže, vezmou si pak půjčku a hned maj dluhy."* (R4) V celkem osmi odpovědích zazněla negativní zkušenost Romů se získáváním bydlení, kdy naráželi na neochotu majitelů pronajmout

nemovitost romské rodině, jako například (R5), který uvedl, že „*švára je hodně tmavej, ten měl problém, prostě mu řekli narovinu, že cikánovi byt nedaj*“. (R5) S předsudky majority se setkali vesměs všichni oslovení Romové, k negativním postojům společnosti se ale také zároveň byli schopni sebekriticky vyjádřit. Lze uvést příklad informanta (R2): „*já třeba dokážu pochopit toho majitele bytu nebo domu, co nedá Romovi byt. To, jak se romáci chovaj někde, jak vybydlujou ty baráky..*“. (R2)

Ve čtyřech případech zmínili informanté problém se zneužíváním omamných látek, a to v konkrétní lokalitě. „*Drogy jsou tam velkej průšvih, hodně dětí fetuje..*“ řekl (R1). Stávají se pro některé Romy dokonce formou obživy, což je možné doložit odpovědí informanta (O3): „*... tyhle lidi pak sklouznou do toho, že dealujou trávu nebo drogy. Rodiče o tom nechtěj vědět nebo to ví a neřeší nebo to dělaj s nima.*“ (O3)

Tazatelská otázka č. 5 sledovala názory informantů na to, jaké požadavky společnosti jsou pro Romy příliš náročné a nemohou jich dosáhnout.

Informanté se v převážné většině odpovědí shodli na tom, že postoj majority vůči Romům se stále prolínají předsudky, které pro Romy představují nepřekonatelnou bariéru v mnoha oblastech jejich života a setkávají se s nimi od dětství. Lze uvést příklad informantky (R4): „*ve třídě jsem byla jediná cigánka, děti se se mnou nebavily, připadala jsem si méněcenná a hloupá*“ (R4). Předsudkům a negativním názorům jsou vystavováni běžně i ti Romové, kteří splňují normy společnosti, jsou tzv. integrování, ale jejich etnická příslušnost je kategorizuje do skupiny méněcenných jedinců. Z mnohých zkušeností lze uvést příklad jedné informantky: „*...majorita, někdo si řekne Romové, vy nechodíte do práce, a přitom my oba jsme pracovitý lidi.. vždyť mezi váma jsou taky takový co nechoděj do práce a nikdo nic neříká.*“ (R3) Samotní Romové přitom zároveň vůbec nepopírají realitu problematického chování členů menšiny: „*...oni nám některý naši, jako myslím, Romové, dělají hanbu, jo. A my pak jsme, teda podle majority, všichni stejný, všichni jsme pro ně cigáni, co dělají problémy..*“ (R7).

Mezi hodnotovým systémem Romů a majoritní společností existují rozdíly, které vyplývají z odlišného pojetí života. O této problematice širě vypověděli celkem čtyři informanté. Dle jejich názorů jsou Romové orientováni krátkodobě. Žijí od výplaty k výplatě, využívají sociální dávky. Podle mnohých lidí se jedná o nezodpovědné chování. Rozdílnost názorů jsem zaznamenala u oslovených informantů, kdy zástupci organizací

se k takovému rysu chování staví kriticky, což dokládá příklad: „*Jsou radši na dávkách a seženou si práci na černo, aspoň na chvílku, to jim stačí.*” (O4) Proti tomu se vyslovili samotní Romové, u kterých není využívání dávek vnímáno jako společensky nekorektní, pro Romy to znamená, že „*když je chytrý, umí si sehnat peníze a nejenom prací, jo to je v pořádku, to není nic negativního u nás, když zároveň bere dávky a umí si jakoby sehnat peníze.*” (R2) V rámci své rodiny projevují Romové vysokou míru solidarity, a to za každých podmínek. Oddanost rodině je u Romů považována za nejvyšší ctnost, jak bylo popsáno v teoretické části v kapitole 1.2 této práce. Rodina představuje pro jedince morální oporu, soudržnou komunitu, ve které ale také platí, že delikt vůči ostatním lidem zvnějšku není považován za odsouzeníhodný. Toto dokládá výpověď pracovníka v sociální službě, který má zkušenosti s tím, že „*...potrestaný je hrdina, div ho neoslavujou, přidávají si ho na facebook.. oni nechápou, že to, co dělají, je pro ně špatný.*” (O2)

Několik informantů také odpovídalo v tom smyslu, že společnost naléhá na integraci Romů. Romové, ve snaze úspěšně se začlenit, podléhají tlaku společnosti, ale tak ztrácí propojení se svou kulturou a snižují vlastní sebehodnocení. K tomu uvedl romský informant: „*... sami se podceňují, nemají sebedůvěru, to jim vzala doba.. vytrácí se ta romská kultura, protože ta společnost na kulturu ohromně tlačí.*” (R2) Tento jev je popsán v teoretické části v kapitole 2.3 této práce, kde je útlak vedený proti romské populaci napříč historií lidstva označen za možnou příčinu ztráty identity Romů. Tvrzení výstižně dokládají následující výpovědi romských informantů: „*... některým už je to asi jedno, je to škoda, oni už neznají tu kulturu naši dávnou, co naši rodiče měli, některý to ani nezažili.*” (R1), „*... oni ani nevědí, že co byl holocaust, to se vám ani nechce věřit.*” (R2).

Odlišné normy chování členů romské menšiny má za následek, že při vzájemné komunikaci dochází někdy k nedorozumění a konfliktům. Například jejich hlasité vyjadřování podporuje názor, že jsou nevychovaní či agresivní, při jednání na úřadech „*divoce gestikulují*” (O4) a jak ze své praxe uvedla například jedna informantka: „*... někdy je těžký po telefonu poznat, jestli jsou naštvaní nebo jsou v pohodě. Člověk si na to musí zvyknout.*” (O3)

Informanté také upozornili na určitou kolizi v tom, že existující pomoc ze strany společnosti má nastavená taková pravidla, které Rom nezvládne plnit. Konkrétně tak hovořil vedoucí sociální služby, který vidí problém v nastavených podmínkách pro její

užívání: „...u nás má klient 5 návštěv na seznámení se s prostředím, aby se nám otevřel a mohl se řešit jeho problém, ale to je běh na dlouhou trať, a my musíme po těch 5 návštěvách už uzavřít individuální plán. Ale oni potřebují víc času." (O2) Podobně vypověděla i další pracovnice služby pro děti a mládež, která má zkušenost, že nevdzy Romové zcela chápou význam každé instituce „Oni nás často berou jako sociálku, že jsme ty špatný, co jim seberou děti a seberou dávky..” Na nedůvěru ve státní instituce, která se váže k dlouhodobému stereotypnímu postoji mezi oběma stranami, se vyjádřil romský informant: „Rom nepůjde s problémem na úřad, on dopředu ví, že by narazil." (R1)

Další otázkou (TO6) jsem přešla na zjišťování překážek, které brání aktivnímu zapojení Romů do života společnosti. Nejvýrazněji zazněly v odpovědích téměř všech informantů předsudky majoritní společnosti. Romové se s nimi musí vyrovnávat v každodenním životě, což jejich snahu o prosazení značně limituje. „Je to složité nějak uspět, když jste Rom. Kam přijdete, hned poznají, že jste cigán a už s váma tak jednáj.. ”. (R4) Ze strany zástupců organizací vedou tyto postoje ke zhoršené pozici Romů ve společnosti a podceňování celé etnické skupiny bez ohledu na schopnosti jednotlivých členů. Právě úspěšní jednotlivci mohou být pozitivním příkladem pro ostatní. I když se zatím se jedná o záležitost „pouhých jednotlivců a ti pak nejsou schopni získat podporu ostatních Romů”, jak dodal (O1). Na předsudky však naráží i ti, kteří Romy v integraci aktivně podporují. Zástupce jedné organizace uvedl, že obyvatelé zdejšího sídliště považují existenci jejich sociální služby za příčinu problémů s romskou menšinou v této lokalitě. Podle nich, jak uvedl, „se tu schází cikánský děcka na fotbálek, ale nevědí, co tu vlastně s nimi děláme.. působí to jako stigma pro nový zájemce, kteří kvůli tomu, co o nás slyšeli, nepřijdou.”(O2) S tímto tvrzením je ve shodě i romský informant, který ale ze svého pohledu hodnotí fungování takové služby jako pozitivní právě pro děti romského původu, řekl: „Já to slyším, že do exitu chodí romský děti a lidi na to nadávaj, že je to špatný. Ale to je právě dobře, že ty děti chodí, že mají snahu něco udělat, zapojit se, že to chtějí." (R5) Prosadit romské zájmy ve veřejné sféře společnosti, získat politickou moc, znamená postavit se proti předsudkům na ještě rozsáhlejší poli působnosti. O tom nejlépe vypovídá zkušenost romského aktivisty, který se pokusil pro spolupráci oslovit zástupce jedné z předních politických stran. „On nám řek, kluci nezlobte se, já bych rád, ale na rovnu, kdybych s váma do toho ve volbách šel, tak

ztratím voliče." (R2)

Průzkum potvrdil teorii uvedenou v kapitole 1.3 této práce, že Romové se mezi sebou vymezují dle příslušnosti k subetnické skupině, v níž panují dané modely způsobu života. Mezi těmito skupinami nepanují vždy přátelské vztahy, což je v rozporu s názory majority, že Romové vždy drží při sobě. Doložit toto tvrzení lze odpovědí romské informantky, která uvedla: „*...já se u nás v baráku bavím jen se sestřenicí, oni (ostatní Romové) tam vysedávají na lavičkách celý dny, s těma se nebavím. I kluka tak vedem, aby se s nima nebavil, mohli by ho naučit špatný věci. Říkáme mu, nemůžeš se bavit s každým Romem.*” (R3) Původní romské obyvatelstvo ČR se mezi sebou vzájemně uznávalo a stabilita jednotlivých skupin byla zaručena dodržováním nepsaných pravidel, která poskytovala jejím členům pocit jistoty. Konkrétně o tom vypovídá odpověď jednoho staršího infomanta (R1): „*... to tak bylo, že když si třeba vzal chlap ženskou z tý stejny komunity, tak my dopředu věděli, jak se budou k sobě chovat.. to byl takovej nepsanej předpis. To byla pro nás taková jistota.*” Byly potvrzeny teoretické poznatky o rozdílnosti českých Romů a těch, kteří v poválečném období přicházeli z východní části země. Odlišná kultura velkého množství Romů z osad přebila dosavadní zaběhlý řád soužití majority a původních českých Romů, jejichž válkou zdecimovaná populace čítala pouhých několik set obyvatel. Informant (R2) o tom uvedl: „*...do tý doby, než sem začali putovat z toho Slovenska po tý válce, tak jsme docela žili spokojeně..*”. (R2)

Dalším faktorem, který Romům brání jejich sebeprosazováním je fakt, že Romové žijící celý život ve špatných sociálních podmínkách **si na svou situaci přivykli** a nemají potřebu ji měnit, „*děti v tom vyrůstaj od malinka, nevidí nic jinýho (R5), „dávky jsou dobrý, ale pak si hodně Romů na to zvykne a nechce se jim nic dělat” (R6).*

Pokládala jsem doplňující otázky, zajímalo mě, co by mohlo Romy podnítit ke změně. Všichni informanté se shodli v názoru, že je nutné dát najevo, že „*jsme dobří ..(R6)*” Doptávala jsem se, co je samotné motivovalo k jejich aktivitám. Pro některé z nich bylo důležité potkat člověka, který jim bez předsudků **důvěřoval**. „*Naštěstí jsem měl vedoucího, který neřešil, jak kdo vypadá, důležitý bylo, jestli maká a jestli chodí do práce*”, uvedl (R5), stejně tak se vyjádřila (R3) „*tenkrát před 25 lety tady byla jiná šéfová, ta mě bez problémů vzala, té jsem se libila*”. Podle některých odpovídajících by pomohlo ke zlepšení vzájemných vztahů najít takovou osobu, která by byla jakýmsi prostředníkem mezi majoritou a Romy. Obdobně tak hovořili zástupci obou skupin, například (O2) řekl: „*...tohle je si myslím i cesta s romákama, Rom, který by s nima*

mluvil po jejich a aby to nebrali tak, že pravidla udává bílej.. (O2)", podobně se vyjádřil (R6) „Romové musí mít někoho, kdo jim to vysvětlí, aby věřili, že je to dobrá věc, že jim to nějak pomůže." (R6)

6.3 Transformace dílčí výzkumné otázky č. 3

Jaké jsou silné a slabé stránky na straně příslušníků romské menšiny pro rozvoj komunitní práce?

V této části jsem zjišťovala, které prvky romské kultury by bylo možné využít je pro rozvoj komunitní práce a které ne. Tazatelskou otázkou č. 7 (TO7) jsem se u informantů snažila zjistit, čím se romská kultura vyznačuje. Tazatelské otázky č. 8 (TO8) a č. 9 (TO9) měly definovat silné a slabé stránky romské kultury, které by mohly mít vliv na realizaci komunitní práce.

Výraz **romipen**, jako označení znaků romské kultury, Romové příliš nepoužívají, i když je jim znám. Dva romští informanté o tom vypověděli toto: *„my tomu neříkáme romipen, my to nemáme pojmenovaný.. (R2), „...my tomu říkáme romská pačiv.. " (R7) .* Ve většině odpovědí se oslovení shodli na tom, že Romové mají tradičně silný vztah ke své rodině, například zazněla výpověď: *„ pro nás, jako moji rodinu, bylo vždycky nejdůležitější, že jsme byli spolu, že jsme si pomáhali, a naše rodiče, jak mi je milovali.. " (R4),* ke svým rodičům vzhlíží k úctě a starají se o ně do konce jejich života, *„nevidíte jedinýho Roma, aby byl v domově důchodců, to u nás neexistuje.. " (R1)* Na otázku reagovali všichni romští informanté velice vřele a svými odpověďmi často přecházeli do vyprávění a vzpomínek na svou rodinu a dětství: *„... rodiče žili v romský osadě, tam žila celá rodina, ale byli tam i cizí, ale vztahy byly krásné.. takovéj respekt, úcta, k ženám, ke starým.. " (R7).* Podle všech oslovených Romů jsou děti a rodinný život naprosto nedílnou součástí jejich života. Tradiční rodina je soudržná, pravidelně se schází, společně rozhoduje a vychovává děti, *„sejdou se u stolu a mluvěj spolu o všem, a děti poslouchaj, maj to tak přirozeně vštípený, my dětem nic nerozkazujeme, ale musej mit respekt .. " (R1).*

Tři odpovědi rozvedli hledisko čistoty, nicméně oproti teoretickým poznatkům uvedených v kapitole 1.2 této práce, nikdo z odpovídajících nepoužíval při jejím popisu výrazy *žužipen* a *degeš*. O tom, že muži mají ve vztazích dominantní postavení nad

ženami vypověděl informant, který uvedl, že „*velkej hřích je, když ženská zahne, to nepřekročitelný, to jí nikdo z ty komunity ani ženský ji hrnek nepodaj..*” (R2) O nerovnocenném postavení žen v romském společenství vypovídá fakt, že dospívající dcery jsou rodinou více hlídané, chlapci mají větší volnost. Jako důkaz tohoto tvrzení podala ve své výpovědi pracovnice jedné organizace: „*...holky kolem 15-ti, tady nesměj opustit ty tři paneláky, hodně si je hlídaj, a furt jim volaj..*” (O3). Hierarchie tradiční romské rodiny určuje, že o dění rozhoduje hlava rodiny, zpravidla nejstarší muž, který hlídá čest své rodiny a na toho je třeba se obracet. To dosvědčují zkušenosti organizátora akcí pro Romy: „*když chcete něco dělat pro děti, tak aby přišly, musí o tom rozhodnout vajda.*” (R1)

Příprava jídla, obědu, probíhá každý den, pro Romy není přípustné uchovávat zbytky na další den, což potvrdil informant (R2): „*... u nás se vaří každý den, neohřevá se jídlo, to ne!*”. Během rozhovorů opakovaně od romských informantů zaznělo pozvání na návštěvu, v nichž rezonovala jistá míra naléhavosti podat důkaz o čistotě svého bydlení, například bylo řečeno: „*já osobně zvu každýho k nám domů, abyste viděli, jak žijeme, máme doma čisto, my jsme čisti..*” (R5) nebo podobně se vyjádřila další informantka: „*přijďte ke mně, ať vidíte, jak máme čisto.. to mě učila mamka, vždycky říkala, buďte čistý, i taťka to říkal..*” (R3) .

Jak z výzkumu vyplynulo, romština má pro Romy ambivalentní význam. Skrze ní se na jedné straně identifikují se svou etnicitou, ale na straně druhé dvojjazyčnost jim znesnadňuje vzdělávání. O této skutečnosti vypověděl středoškolsky vzdělaný romský otec dvou dětí: „*... romsky mluvím perfektně, ale zas bych nechtěl, aby ji moje děti ovládaly, protože je to eliminuje v ty češtině.. syn cigánsky rád zpívá, já taky, ale je to jen na úrovni mezi námi.. ještě mluvím se svejma rodičema cigánsky, to vyžaduju.*” (R5) Z odpovědí dále vyplynulo, že Romové jsou velmi citliví na používání romského jazyka členy majority, „*...berou to jako urážku jejich romství.*” (O3). Romštinu používají jako vyjadřovací prostředek své emotivnosti, při diskusi může být přechod z češtiny na romštinu znakem hrozícího konfliktu, jak o tom vypověděl pracovník jedné organizace: „*...často dělávaj, že když jsou v hádce, tak často přepnou do romštiny..*” (O2). Projevy svého prožívání jako dojetí, vášně, pohnutí Romové neskrývají, je pro ně důležité být otevřený, jednat na rovinu, a jak shodně uvedli, očekávají takový přístup i od druhé strany. Konkrétně, upřímnost, označili za zdroj důvěry v komunikaci s majoritou, a to

celkem ve třech případech. Informantka (R4) řekla: „*My poznáme, když někdo lže, když je zájem jenom naoko.. když jako gádžo něco slíbí, tak to platí, my mu to věříme a pak se třeba vymlouvá, že to nejde a to je konec. Už mu pak nikdy nevěříme.*”

Všichni odpovídající z obou skupin v průběhu rozhovoru shodně vyjádřili nostalgii nad vytrácením jedinečných hodnot romské kultury, tak jako informantka (O4): „*Už to není to takový hezký jako dřív jak Romové kočovali, jak se o sebe postarali.*” Současná situace v souvislosti s pandemií omezila přímé kontakty, čtyři informanté si stěžovali na to, že komunikace probíhá skrze internet a sociální sítě, a to prohlubuje již tak upadající potřebu mladých Romů udržovat tradici rodinných sešlostí. „*Ted' jsou lidi hodně zavřený, dřív to už taky ale takový bylo, že se Romové nebavili jako dřív, .. mladý zajímá ten počítač, a tam není ten oční kontakt, jo a to je špatný.*” (R6)

Zástupci organizací vnímají určitou míru rizika pro komunitní práci, která plyne z tradičních hodnot Romů. Již zmiňovaná soudržnost a emotivnost, může způsobit rychlou ztrátu zájmu o činnost, o svém poznatku z práce s dětmi uvedla (O4): „*...jeden nepřijde na trénink, protože ho rodiče nepošlou, nepřijde další a rozpadne se celej mančaft..*”. Majoritní společnost může z neznalosti přijímat vznikající formu romské aktivity s nedůvěrou, jak se vyjádřil například (O1): „*velmi těžko se obyvatelé přesvědčují, že se tím dá něco zlepšit*”.

Za klíčové principy komunitní práce byly v teoretické části označeny výrazy zplnomocnění a participace. Ve výzkumu byly tedy dále položeny dotazy, jak mohou silné stránky romské kultury být využity pro naplňování komunitní práce.

6.4 Transformace dílčí výzkumné otázky č. 4

Které subjekty v regionu Jičín lze zahrnout do portfolia spolupracovníků komunitní práce? (Kdo, co, jakým způsobem?)

Cílem této výzkumné otázky bylo zjistit, jakým způsobem by bylo možné realizovat komunitní práci v regionu Jičín. Tazatelskou otázkou č. 10 (TO10) jsem zjišťovala názory informantů na způsob zahájení komunitní práce. Tazatelskou otázkou č. 11 (TO11) jsem chtěla zjistit, zda by bylo možné navázat na aktivitu, která již v minulosti proběhla a měla pozitivní přínos. V tazatelské otázce č. 12 (TO12) jsem zjišťovala, které subjekty by se dle oslovených informantů měly zapojit do komunitní práce.

Zástupci organizací označili za podstatné pro zahájení komunitní práce zpracování kvalitní strategie komunitního plánování, jejíž součástí by byl místní monitoring skutečných potřeb romské menšiny a zájmu jejich členů o participaci. Zvláště organizace působící v oblasti práce s dětmi se kladně vyslovili pro navázání spolupráce s dalšími podpůrnými subjekty. Zástupci všech organizací vyslovili ochotu přispět svou účastí na budoucím projektu. Většina romských informantů uvažovala prakticky přímo o konkrétních aktivitách, na které by bylo vhodné se zaměřit. Nejvýrazněji rezonovala potřeba podpořit romské děti v zájmových aktivitách. Nabízeli svou aktivní účast v případě, že bude alespoň z počátku podpořena subjekty ze strany majority. Důvody uvedl (R5): „*Jsem ochotnej v týhle věci udělat něco pro dobrou věc.. já natáhnu děti, na florbal nebo fotbal, vy zajistíte prostory.. a pak až nějaký třeba spolek, ale podstatný jsou činy.*“ Také nabídl zprostředkování informací o komunitní práci lidem, kteří žijí v sociálně vyloučených lokalitách a jsou majoritě vzdáleni. Organizátor romského festivalu se nabídl ke spolupráci v jakékoliv aktivitě týkající se romské menšiny, uvítal by možnost vstoupit do jednání se zástupci města Jičína. Má v úmyslu vést zájmovou činnost v oblasti kulturní a sportovní. Svou osvětovou činností by se rád zapojil do spolupráce romský aktivista, nabídl účast na besedách o romské historii a také svou podporu formou konzultací, „*...mám takovou putovní výstavu, vykládám i dětem ve škole, na úřadech, rád přijedu, už jsem v Jičíně taky přednášel*“ (R2). Pouze dva romští informanté se k zahájení komunitní práce nevyjádřili.

Na otázku, zda je možné navázat na nějaký již zdařilý projekt, poskytlo několik informantů podnětné návrhy. Zástupce města představil zahajovaný záměr, v jehož rámci se ustanovuje pracovní skupina pro oblast záležitostí romské menšiny. Do skupiny by mohly být přizváni aktivní členové minority. Organizátor romského festivalu plánuje v letošním roce uspořádat jeho další ročník, který by poskytl prostor pro otevřenou diskusi s Romy a veřejností.

Pokud měli informanté jmenovat subjekty, které by měly být zapojeny do komunitní práce s romskou menšinou, ve všech případech považují za relevantní účast města Jičína. Mezi dalšími jmenovanými byly školy, neziskové organizace, charity, sociální služby, akční skupiny, další obecní úřady v regionu. Ze všech 12 oslovených informantů se devět z nich vyslovilo pro svou účast při realizaci komunitní práce s Romy.

6.5 Shrnutí dílčích výzkumných otázek

Shrnutí DVO1

Z odpovědí vyplynulo, že oslovení informanté považují za podstatné být plnohodnotným členem společnosti. Kladou důraz na dostatečné vzdělání, výchovu dětí a péči o rodinu, a to i přes určitá omezení, která souvisí se specifiky romské kultury. Všichni oslovení Romové se hrdě hlásí ke svému romskému původu a je pro ně cenné o něm otevřeně hovořit. Informanté vyššího věku svou aktivní účast na veřejném životě společnosti považují za své poslání a chtějí zanechat odkaz dalším generacím. Zástupci organizací vnímají svou pracovní náplň jako nástroj pro uplatnění idejí na změnu postojů společnosti vůči Romům.

Potřeby Romů se v současné době soustřeďují v první řadě na kritickou situaci související s nedostatečným zajištěním školní výuky romských dětí distanční formou. Romské děti potřebují podporu již při předškolním vzdělávání, především v sociálně slabých rodinách, kde rodiče nemají dostatečné návyky a motivaci pro školní přípravu svých dětí. Výrazným tématem všech romských informantů se ukázala potřeba, aby ze strany majoritní společnosti nebyli Romové posuzováni jako homogenní skupina, jejíž členové jsou nositelé typických stigmatizujících charakteristik. Všichni oslovení Romové zdůraznili nutnost posilovat v romské populaci hrdost na svůj romský původ a zlepšit sebevědomí Romů poznáním vlastní kultury. Naplňováním těchto potřeb by dle odpovědí bylo možné zlepšovat postavení Romů ve společnosti, zvyšovat jejich šance na trhu práce a při získávání kvalitního bydlení. Také však zazněla kritika snadné dostupnosti k dávkovému systému, který některé Romy nemotivuje ke změně. Romové potřebují být motivováni, a to nejlépe příkladem z vlastních řad.

Komunitní práce by mohla uspokojit dle odpovědí oslovených informantů téměř všechny definované potřeby. Zástupci organizací z profesionálního hlediska vnímají komunitní práci jako nástroj pro podporu vzdělávání dětí, zlepšení vzájemné komunikace mezi rodinou a školou, která do budoucna může dětem přinést více příležitostí pro uplatnění v pracovní oblasti a získání stabilního postavení ve společnosti. Romští informanté projevíli zájem o participaci při realizaci komunitní práce. Dle jednoho informanta z organizace nemá komunitní práce potenciál zlepšit Romům dostupnost bydlení.

Shnutí DVO2

Tazatelská otázka č. 4 poskytla náhled na problémy Romů, které oslovení informanté označili jako zásadní. Jednoznačným problémem se jeví vzdělávání romských žáků, a to již v předškolním věku. Děti nemají dostatečnou podporu svých rodičů při vzdělávání, překážku představuje také jazyková bariéra. Ve školách přetrvávají neadekvátní postoje pracovníků ke specifickým potřebám romských dětí a, jak uvedla jedna organizace, není snadné zajistit dostatečně kvalitní personál pro práci s romskými dětmi. Situace je výrazně horší v sociálně slabých rodinách přivyklých na nízkou životní úroveň. Nedostatečnost finančních prostředků zabraňuje v získání odpovídajícího bydlení, v této oblasti Romové zároveň naráží na neochotu majitelů nemovitostí ubytovávat Romy. V odpovědích také zazněly problémy se zneužíváním a obchodováním s návykovými látkami.

Romové se stále výrazně potýkají s předsudky majoritní společnosti, které mezi obě skupiny staví bariéru. Určitá pravidla a hodnoty majoritní společnosti se rozcházejí se zvyklostmi Romů. Zajištění si živobytí jinou, než pouze legální cestou nepovažují někteří Romové za problém. Požadavek společnosti na integraci Romů sebou přináší postupné vytráčení jejich kultury, což má za následek nízké sebevědomí Romů. Odpovědi také upozornily na to, že Romové mají typické vyjadřovací prostředky. Zkušenosti informantů odhalily zhoršenou dostupnost stávajících služeb pomoci.

Předsudky majoritní společnosti, nízké sebevědomí Romů, nedostatečné vzory byly označeny jako významné překážky, kvůli kterým se Romové aktivně nezapojují do veřejného života společnosti. Ve společnosti přetrvává mylný názor, že romská menšina představuje kompaktní celek stejných zájmů. Ta však není soudržnou skupinou, stále se mezi sebou vymezují skupiny původních romských obyvatel. Sociálně slabí Romové přivyklí životu v chudých podmínkách nemají vnitřní potřebu aktivně situaci měnit. Podrobnější zkoumání odhalilo, že budováním vzájemné důvěry se může otevřít cesta pro snižování bariér.

Shnutí DVO3

Dílní výzkumnou otázkou č. 3 jsem zjišťovala, jaké jsou silné a slabé stránky na straně příslušníků romské menšiny pro rozvoj komunitní práce.

Romové jsou silně orientováni na svou rodinu, na její soudržnost, v úctě vzhlíží ke svým rodičům. Dívky mají v rodinách jiné postavení než chlapci, nejsou jim

rovnocenné. Své bydlení Romové uchovávají v čistotě a mají potřebu to svému okolí dávat najevo. Dodržují pravidlo přípravy čerstvého pokrmu. Romština má pro Romy značný význam, od majority se očekává vůči ní respekt. Diskutují otevřeně, emotivně, jsou citliví na nedodržení slibů, neodpouští zradu. Záležitosti jednotlivých členů rodiny projednávají společně, o řešení rozhoduje ten nejstarší nebo ten, kdo je určen hlavou rodiny. Snadno podléhají vlivu ostatních členů své skupiny. Má-li být změna úspěšná, je třeba očekávání majority přizpůsobit relevantním schopnostem Romů.

Shrnutí DVO4

Úkolem dílčí výzkumné otázky č. 4 bylo zjistit, které subjekty v regionu Jičín lze zahrnout do portfolia spolupracovníků komunitní práce.

Zjistila jsem, že v regionu Jičín působí subjekty, které mají předpoklad být přínosným členem týmu pro realizaci komunitní práce s romskou menšinou. Zahájit komunitní práci předpokládají provedením monitoringu potřeb cílové skupiny a zpracováním strategického plánu. Ze sedmi oslovených romských informantů mají čtyři z nich zájem účastnit se na formování procesu komunitní práce. Aktivitu lze navázat na dosavadní dosažené úspěchy, město Jičín zakládá pracovní skupinu pro záležitosti romské menšiny, ve fázi příprav se nachází letošní ročník romského festivalu.

Shodně se oslovení informanté vyjádřili ve smyslu, aby komunitní práce byla zaštitěna organizací, nikoliv fyzickou osobou, převážně jmenováno bylo město Jičín, dále školy, neziskové organizace, sociální služby a další obce v regionu.

6.6 Návrh praktického využití

Jak jsem již zmínila v úvodu práce, ráda bych navázala na poznatky získané v rámci výzkumné části této práce a vytvořila tým, který by v regionu Jičín realizoval komunitní práci s Romy.

Bude nutné provést diagnostiku romské menšiny v celém regionu Jičín následujícím způsobem: požádat o spolupráci starosty jednotlivých obcí regionu, například formou dotazníkového šetření zjistit situaci místních Romů; požádat o informace z pohledu sociálních služeb NNO působící v regionu, charitativní organizace, a také základní školy, dále instituce působící na trhu práce (úřad práce, zaměstnavatelé), policii ČR; zjistit informace o formálních i neformálních vůdcích komunity v dalším místech regionu (ne pouze Jičín a nejbližší okolí) a požádat ty, kteří se účastnili výzkumu o zprostředkování setkání s nimi. Následně proběhne analýza shromážděných dat a výběr

problémů či nenaplněných potřeb, které jsou považovány za aktuální a členové romské menšiny jsou ochotni se v nich aktivizovat. Tito vytvoří realizační tým společně s představiteli těch organizací a institucí, které budou v daném problému mít podstatný vliv na jejich řešení. Tento tým navrhne komunitní projekt, jehož cílem bude změna v definovaném problému a bude tak přínosem pro romskou menšinu v regionu a zároveň pro majoritní většinu.

Závěr a diskuze

Práce byla rozdělena na dvě části, teoretická část podala teoretický základ pro část praktickou. Hlavním cílem této práce bylo zjistit potřeby, bariéry a silné stránky romské menšiny a které subjekty by se mohly podílet na realizaci komunitní práce s romskou menšinou v regionu Jičín. Na základě výsledků šetření měl být navržen postup pro vytvoření realizačního týmu komunitní práce.

K získání dat jsem využila kvalitativní strategii s pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Její volba byla správná, na nízkém počtu vzorku populace se podařilo získat poměrně rozsáhlou výpověď k dané problematice. Osvědčila se metoda výběru tzv. sněhovou koulí, která mi díky doporučení prvního informanta umožnila získat určitý status důvěryhodnosti u romských informantů. Při realizaci výzkumu bylo nutné dodržet etické zásady (anonymita a bezpečnost informantů) a reflektovat určitá rizika (místo rozhovoru, naladění informantů, délka rozhovoru, mé pracovní zařazení). Poznatky z výzkumu nemohou být zobecněny na celou populaci a do jiného prostředí, nicméně, na lokální úrovni mají praktický přínos.

V odpovědích na potřeby Romů dominoval požadavek, aby nebyli majoritní společností posuzováni jako stejnorodá skupina s negativními charakteristikami. Především Romové, kteří žijí v souladu s normami společnosti, jsou tzv. integrovaní, to vnímají jako nespravedlivé. Bylo potvrzeno, že Romové se mezi sebou dělí dle příslušnosti k různým subetnickým skupinám, ale také dle sociálního statusu. Výzkum tedy dále hledal odpověď na otázku, jak řešit takovou dichotomii vlastní existence člena společnosti. I přesto, že romská etnicita staví Romům v běžném životě bariéry, oni se k ní hlásí hrdě a považují za klíčové uchování romské kultury, jejich tradic a jazyk pro další generace. V odpovědích však silně zaznělo, že romská kultura prochází úpadkem. Za příčiny byly označeny historické události v souvislosti s poválečnou migrací slovenských Romů na české území, jejich kultura se značně odlišovala od českých Romů a Sintů, dodnes mezi nimi přetrvává distanc, převážně u starších ročníků. Mladší Romové, ve snaze přiblížit se standardům majority, svůj původ popírají a nemají zájem o dodržování kultury. Nebo naopak, projevují příslušnost k etniku takovými prostředky, které spíše odkazují na nízkou míru jejich adaptability a společnost na ně reaguje negativně či s nepochopením.

K dosažení úspěchu a uznání musí Rom vynaložit větší úsilí, než ostatní, a opakovaně překonávat bariéru předsudků. Díky své silné osobnosti je pak ochoten věnovat úsilí pro

dobrou věc a v kontextu komunitní práce prosazovat zájmy menšiny. Majoritou jsou takové úspěchy považovány spíše za výjimku, a jak odhalily výsledky výzkumu, tak veřejnost se staví negativně i vůči organizacím, které zlepšení postavení romské populace aktivně napomáhají.

Zásadním problémem u romské populace byla definována nízká úroveň vzdělanosti. Romským dětem často chybí předškolní příprava, běžné společenské návyky a základní gramotnost. Při nástupu do první třídy se musí vyrovnat s používáním spisovné češtiny, většina z nich vyrůstá v romsky hovořícím prostředí, přecházet mezi jazyky pro ně znamená vysokou zátěž. Výzkum zároveň poukázal na nedostatečnou reflexi pedagogů ke specifickým potřebám romských dětí. Pouze malá část romských žáků pokračuje v dalším vzdělávání, mnohdy ale nedokončí ani první stupeň. Chybí jim motivace od nejbližšího okolí a nemají dostatečné příklady. Pokračují pak v mezigeneračním přenosu sociálního vyloučení. Současný stav v ČR v souvislosti s pandemií onemocnění covid-19 tuto situaci výrazně zhoršuje, dětem chybí osobní kontakt a pro distanční výuku nemají vždy vhodné technologické vybavení.

Problémy rodin v sociálně vyloučených lokalitách se vymezují na zajištění základních životních potřeb. Rodina z důvodu finanční nouze často nepřihlásí dítě do mateřské školy, vzdělání nepovažuje za důležité, děti nemají podporu při domácí přípravě ani motivaci pro dokončení alespoň základního vzdělání. V odpovědích zazněly dále problémy se zajištěním vhodného bydlení a nedostatek bývá kompenzován obchodem s návykovými látkami.

Výzkum mj. odhalil zhoršenou dostupnost pomoci. Bylo zjištěno, že Romové nemají dostatečnou informovanost o poskytovatelích sociálních služeb nebo neznají jejich význam, jsou nedůvěřiví vůči úřadům. Některá pravidla pro poskytování sociální služby nejsou relevantně nastavená. Chybí vzájemná komunikace mezi subjekty, které s menšinou pracují. Nedostává se kvalitních pracovníků znalých problematiky romské menšiny. K systému sociálního zabezpečení a systému sociálních dávek se sporně vyjádřili dva Romové, kdy jeden kritizoval jeho snadnou dostupnost, která v důsledku potencionálního zaměstnance demotivuje, oproti tomu z pohledu druhého je využívání dávkového systému korektním způsobem pro zajištění příjmu rodiny.

S odkazem na tradice romské kultury jsem se snažila prozkoumat, které silné a slabé stránky by mohly realizaci komunitní práce ovlivnit. Potvrdilo se obecné pravidlo, že

Romové jsou silně orientováni na rodinu. Při práci s Romy je třeba respektovat jejich pravidlo úcty ke starším, ti rozhodují; ženy a dívky nemají rovnocenné postavení s muži; Romové jsou velmi otevření při komunikaci, ale jsou citliví na používání romštiny Neromy; odmítnutí pozvání do domu a k pohoštění vnímají jako urážku; nedodržení slibů neodpouští; ztráta důvěry se velmi těžko navazuje zpět.

Výzkum ukázal na možné zdroje realizace komunitní práce. Romové a zástupci organizací vnímají jako naléhavé zlepšit postavení Romů ve společnosti, aby se stali jejími plnohodnotnými členy, při zachování romské kultury pro další generace. O komunitní práci uvažují jako o přínosném nástroji pro jeho dosažení. S ohledem na to, že kritériem pro výběr informantů byla podmínka interakce s romskou menšinou a aktivní působení ve veřejném životě, dal se již na začátku predikovat jejich zájem o téma komunitní práce. Výzkum tento předpoklad potvrdil, ochotu podílet se svou účastí na realizaci komunitní práce vyslovili zástupci všech organizací. Ze sedmi oslovených romských informantů se na realizaci chtějí podílet čtyři z nich, všichni se shodli na tom, že založení a fungování romské organizace pouze z členů menšiny by nebylo bez jejich zkušeností reálné. Komunitní práce by měla být zaštitěna organizací, nikoliv fyzickou osobou, převážně jmenováno bylo město Jičín. Účastnit by se měly dále školy, neziskové organizace, sociální služby a další obce v regionu. Zahájení práce by se měla odvíjet od důkladného monitoringu situace romské menšiny v celém regionu. Ze získaných dat výzkumu by měla cílit na zlepšení vzdělávání, podporu romských dětí zájmovými aktivitami a koordinaci služeb pomoci. Bylo by možné navázat na již uskutečněné proromské aktivity, každoroční romský festival, pracovní skupinu při MÚ v Jičíně, osvětovou činnost informanta R2.

Svůj návrh postupu pro vytvoření realizačního týmu jsem specifikovala v kapitole 6.6.

Hlavní cíl práce byl naplněn, byly definovány hlavní potřeby, bariéry a silné stránky příslušníků romské menšiny. Byly určeny subjekty, které by se na realizaci komunitní práce mohly podílet. Na základě získaných dat byl navržen postup pro vytvoření realizačního týmu pro zahájení komunitní práce v regionu Jičín.

Daná problematika se v průběhu výzkumu ukázala daleko širší, než mě poskytla teoretická východiska. Hlubší zkoumání by zasloužily vztahy mezi postoji Romů k vlastní tradiční kultuře a jejich potřebou naplňovat své vyšších životní cíle. Vyvážené

sociální fungování je dle teorie předpokladem pro důstojné postavení jedince ve společnosti, což také výzkum potvrdil. Etnická příslušnost má pro Romy hluboký význam. I přes limity kladené společností, jejichž mnohé příčiny jsem popsala v teoretické části a prolínají se napříč vývojem lidské společnosti, se Romové ke své kultuře hrdě hlásí. Vědomí sounáležitosti se svým etnikem podporuje potřebu Romů udržovat jedinečnost tradic. Výzkum potvrdil teorii, že hodnotová orientace potřeb je závislá na míře intenzity jejich prožívání. Romská problematika však představuje strukturu více vlivů a zón, které nejsou statické. Dle teorie se tedy například individualita jedince neslučuje se zvyklostmi společenství, avšak výzkum ukázal, že úspěšný jedinec může dosáhnout uznání majoritní společností i přesto, že se sebedeklaruje k etniku, jehož zároveň zůstal právoplatným a uznávaným členem.

Zdá se, že ve vzájemném soužití, úpadek vyšších mravních hodnot na straně jedné ospravedlňuje její pohodlnost a neochotu vnímat jinak a na straně druhé působí destruktivně absence příležitostí a nevědomý rozpad kořenů vlastní identity. Komunitní práce by tak mohla pomoci rozvíjet kulturu vzájemného respektu a uznání rozmanitostí mezi lidmi na principu diverzity, kdy odlišnost je chápána jako výhoda a přínos pro společnost.

Další případný výzkum by mohl podrobit zkoumání postojů a potřeb Romů mezi obyvateli sociálně vyloučených lokalit a porovnat jejich hodnotový žebříček s Romy tzv. integrovanými. Domnívám se, že by bylo zajímavé zkoumat podrobněji vztah Romů k jejich tradiční kultuře, jazyku a historii. Výzkum v oblasti vzdělávání by se mohl zaměřit na zjištění míry schopností pedagogických pracovníků reflektovat a uplatnit specifika romských žáků v základních školách.

Seznam tabulek

- Tabulka 1 Transformace dílčích výzkumných otázek do tazatelských otázek
Tabulka 2 Charakteristika informantů
Tabulka 3 Ukázka otevřeného kódování

Seznam obrázků

- Obrázek 1 Maslowova pyramida potřeb
Obrázek 2 Výzkumný vzorek dle sněhové koule

Seznam zdrojů

Agentura pro sociální začleňování [online]. [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/>

DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: Cesty Romů : 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-8.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-053-7.

Fečová Olga: O Romech se říká málo pozitivních věcí. *Romea.cz* [online]. 09.10.2018 [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/>

GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů. Člověk v tísní, společnost při ČT, o.p.s. v nakladatelství Lidové noviny.*, 2002. ISBN 80-7106-615-X.

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras*. 3. nezm. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-7067-905-0.

JAKOUBEK, Marek a Tomáš HIRT, ed. *Romové: kulturologické etudy: (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-83-x.

KVĚTENSKÁ, Daniela. *Úvod do sociální práce pro pomáhající profese*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-860-4.

LACKOVÁ, Elena. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*. Přeložil Milena HÜBSCHMANNOVÁ. Praha: Triáda, 1997. Delfin (Triáda). ISBN 80-901861-8-1.

MARADA, Radim, ed. *Etnická různost a občanská jednota*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006. Sociologická řada. ISBN 80-7325-111-6.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-x.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.

PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.

Romano džaniben: časopis romistických studií. 16. Praha: Společnost přátel časopisu Romano džaniben, 2010. ISSN 1210-8545.

Romové v České republice (1945-1998). Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902260-7-8.

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.

SCHURINGA, Lea. *Komunitní práce a inkluze Romů*. Ostrava: Radovan Goj, 2007.

Strategie prevence sociálně nežádoucích jevů v královéhradeckém kraji 2017 - 2021 [online]. 01. 11. 2016 [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <https://www.kr-kralovehradecky.cz/>

TROUSIL, Michal a Veronika JAŠÍKOVÁ. *Úvod do tvorby odborných prací*. Vyd. 2., rozš. Hradec Králové: Gaudemaus [i.e. Gaudeamus], 2015. ISBN 978-80-7435-542-4.

Vláda České republiky [online]. [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/>

Zpráva o stavu romské menšiny za rok 2019, 25. 11. 2020 [cit. 2020-1-14]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceske-republice-za-rok-2019-185117/>

Zákony pro lidi: Zákon č. 273/2001 Sb. [online]. Aktuální znění 01. 07. 2017 [cit. 2021-01-31]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Přepis rozhovoru s informantem R5

Příloha 1 - Přepis rozhovoru s informantem R5

Já: *Zajímám se o problematiku romské menšiny v okrese Jičín. Vy tedy žijete v příměstské části Jičína, jak se Vám tu žije?*

R5: *My jsme se tady s ničím negativním nesetkali, tady nejsou zas nějaký problémy. Děti choděj do školy, v našem paneláku choděj všichni do práce. Řek bych, že v okrese Jičín to není tak, že by třeba neměli práci, nebo byla diskriminace.*

Já: *To ráda slyším. Co je podle Vás nejdůležitější pro to, aby se člověk cítil rovnocenně ve společnosti?*

R5: *My jako Romové jsme ve vesnici vnímáni dobře, ale vedle ve vesnici to je už jiný. My tady všichni pracujeme, žena je vyučená, já mám maturitu, musím říct, i to že jsem cikán, tak jsem se tu dobře chytil, byl jsem členem osadního výboru, pak jsem jako trenér stolního tenisu dovedl děti k titulu okresního přeborníka, jsem fotbalový rozhodčí, mě tady v okolí všichni na ty sportovní působnosti znaj. S těma lidma jsme tady brány úplně normálně. Nemůžu říct, že bych se setkal s nějakou diskriminací. V práci jsem místopředseda odboru, chodím na jednání s vedením.*

Já: *Takže to řešíte pracovní otázky a nejen pro Romy..*

R5: *Já se tam rvu za všechny. Vím, že mě berou, že je dobře, že ten cikán tady pracuje, a my nemáme absolutně problém s tím, že jsem cikán.*

Já: *Máte smysl pro spravedlnost..*

R5: *Jo, já jsem rád upřímněj, říkat věci na rovinu, oni to potřebujou vidět jak cikáni, že to jde, že cikáni se umí prosadit a mít úspěch. A chci to tak učit své děti. Chci říct, že dcera nepoznává problém co se týče své rasy. Syn to zažil, když rozdával ovoce, to dostávali ve škole, a holky ho urážely, že si to od něj nevezmou, že má rakovinu kůže, že jsme kdovíco že nemáme ani okna a tak. To bylo v době, kdy bylo hodně protiromských demonstrací, to šlo v televizi, jak ty cikáni zase dělaj problém. Žena je hodně temperamentní, šli jsme to řešit do školy měli jsme tam takový sezení, s těma rodičema, dětma, byl tam ředitel a další učitelé, všichni jsme si to tam vyříkali a musím říct, že to bylo dobře. Ty holky to neměly ze sebe, slyšely to doma, a víte co? Skončilo to tak na konci devítky, že děti zůstaly kamarádi i potom.*

Já: *To je skvělé, že se umí lidi domluvit.*

R5: *No, já to umím pochopit, já to vím, že my jsme byli dřív takový opravdu hajzlové, že jsme napadli bílího v přesile, ale bylo to i obráceně, ale vím že romové to dělali víc.*

Já: *Co podle Vás Romové nejvíce potřebují?*

R5: *Víte, takhle vám to řeknu, já se za to nestydím, že jsem cikán, já mám tady dobrej život. Ale pak mě zase mrzí, když přijedu někam jinam, tady v Jičíně se mi to nestává, tady mě docela dost lidí zná. Ale já mám pánimámu v Chomutově, no přál, teda nepřál bych Vám to tam vidět, to je hrůza. Jenže tam když přijdu do krámu koukaj na mě, že jsem vyvrhel. Oni kdyby věděli, co tady všechno dělám, že chodím do práce, sport, to všechno jo, tak by mě asi nemohli jen tak odsoudit, jenže protože jsme černý, tak nás hoděj do jednoho pytle.*

Já: *Pokud by se měla zorganizovat činnost, kdy by se zapojili samotní Romové, co by bylo hlavně potřeba řešit nebo co by vyřešit nešlo?*

R5: *Mělo by to být tak, že poroste nová generace, která bude hrdá na to že je romská, ale bude studovat a pracovat.*

Já: *Jak ale ty děti motivovat, aby se snažily?*

R5: *Je potřeba podpořit ty děti, který nemají takový rodiče jako jsem měl já nebo jak já vedu svoje děti. Děti romský by měly vědět, že žijou v český republice a měly by o ní něco vědět. já to takhle mám zažitý, já to tak беру. Ty 15tiletý kluci ani nevědí co je komunismus, to by měla vědět mládež i ty děti, tak to by je mělo učit, to je jedna věc. A to druhý. určitě sportovní aktivitu, aby dneska nebyly děti na ulicích, netropily kraviny, tak je dostat do sportu, to je prioritá práce s dětma, abysme je vytahali z ulice. Udělat sportovní kroužek, já bych si ty děti klidně vzal na starosti, ten pinec bych je učil. Ty romský děti můžeme natáhnou na florbal, nebo fotbal. Je to můj názor, pokud bych mohl něco ovlivnit, udělejme kroužek pro děti doučování, češtinu dějiny, ty základní věci dá každé dohromady, ale jak říkám i ty sportovní aktivity, abysme ty děti vytahaly z ulice, aby si děti něco zažily. Pokavád ty děti natáhneme, už to bude úspěch, že se pro něco nadchnou.*

Já: *Máte pravdu, a je to moc důležitý pro jejich budoucnost..*

R5: *Jako to vidím u nás, tady nás vnímají většinou dobře, samozřejmě nějaký výjimky jsou, teda třeba rodiny co maj malý děti, čtyři, oni asi budou do budoucna potřebovat pomoc s učením, oni nejsou tak inteligentní. Je to hodně individuální. Já nesouhlasím s tím, že když jsme cikáni, že nemáme šanci studovat, že nás upozadujou, já to nikdy nepoznal. Ale tyhle rodiny vnímaj, že vzdělání není podstatná věc.*

Já: *Právě, že rodina má na dítě největší vliv.*

R5: *No že jo, samozřejmě se můžeme bavit i o dospělých, třeba jo, oni ani nevědí co mají vyplnit, hodně lidí mi volá, jak maj třeba vyplnit životopis, to by byl dobrej nápad, třeba udělat nějakou webovou stránku, aby věděli, co můžou dělat.*

Já: *Tady ale už takový služby existují..*

R5: *Jo? To teda ani já nevím. To je škoda. Jestli chceme dělat něco pro tu naši komunitu, tak jim to musí asi vysvětlit někdo z nás, jo.*

Já: *to s Vámi souhlasím, prostě někdo od nás bude těžko přijatej Romem. Myslím, že vybudovat důvěru chce čas..*

R5: *To je požadavek, co my potřebujem, skoro všude. Jako já, tam kde pracuju tam pracuje hodně cikánů, docela dost jich tam je a dobře pracujou a slyším, jak někdo říká, ty podívej co tady je černejch. Takže když do práce nechodím, je to špatně, když do práce chodíme, tak si stěžujou, že je moc cikánů. Naštěstí jsme měli vedoucího který tohle neřešil, pro něj je důležitý, jestli maká a ať chodí do práce.*

Já: *V čem se podle Vás Romové nejvíc vyhraňují vůči majoritě?*

R5: *Co si budem povídat, v mnoha romských rodinách se pořád mluví romsky. Ale to je dobře. Jenže. Čeština je velkej pro Romy problém, gramatika nebo sloh, jo to je velkej problém. Co je podnět, přísudek, je to strašný problém, naučit děti českou gramatiku. Já romsky mluvím perfektně, ale zas bych nechtěl, aby ji moje děti ovládaly, protože je to eliminuje v ty češtině. Syn cigánsky rád zpívá, já taky, ale je to jen na úrovni mezi námi, moje děti nemaj s češtinou problém, a ještě mluvím se svejma rodičema cigánsky, to vyžaduju, já jsem hrdej na ten jazyk.*

Já: *Jazykem se člověk hodně definuje, kam patří. To jo.*

R5: *No to já do telefonu rovnou třeba řeknu, že jsem cikán, jo když scháním třeba byt. Protože já třeba nejsem zas tak tmavé pleti, ale zase můj švára je hodně tmavej, ten měl problém, prostě mu řekli narovinu, že cikánovi byt nedaj, tam se narazilo. Jinak říkám, že Jičín je takovej 2, 3 % negativa tak to je moc. Já osobně zvu každýho k nám domů, abyste viděli, jak žijeme, máme doma čisto, my jsme čisti.*

Já: *Já tedy často slyším stížnosti na sídliště, že jsou tam problémy s Romama..*

R5: *Já to slýchám, že do exitu chodí romský děti a lidi na to nadávaj, že je to špatný. Ale to je právě dobře, že ty děti chodí, že maji snahu něco udělat, zapojit se, že to chtějí. S distanční výukou má hodně romských dětí problém. I když maji připojení k internetu, to už má kdekdo, ale třeba sociálně slabý rodiny, ty příjmy takový nemaj, nemaj chytrý telefony, tak je dobře že chodí do exitu.*

Já: *Zvlášť tyhle děti teď ta situace ničí.*

R5: *Přesně, protože i v běžnou dobu, normálně děti v tom vyrůstaj od malinka, nevidí nic jinýho.*

Já: *Jak by se dalo začít s nějakou aktivitou?*

R5: *Jsem ochotnej v týhle věci udělat něco pro dobrou věc. Vite co, já bych neřešil ani finance. Já bych viděl, to tak, já natáhnú děti, na florbal nebo fotbal, město zajistí prostory, hlavně je teda zaplatí, město kraj nebo kdo. My si dáme požadavek, že koupíme pomůcky, a vy to proplatíte, Myslím že by to neměli vést nějaké fyzické osoby, my řekneme co je potřeba sehnat, kolik by to stálo, a vy to zaplatíte.*

Já: *Romové by si mohli založit nějaký vlastní spolek..*

R5: *Pokad chcete abysme založili nějaký spolek, sdružení to není potřeba zezáčátku, aby ty peníze nepřišly vniveč, mě se moc nezamlouvá sehnat peníze a pak co. Já umím vzít děti, něco s nima udělat, a pak až nějaký třeba spolek, ale podstatný jsou činy, vy do toho spolku pustíte nějaký peníze v domění, že to podporuje něco dobrýho. A já si myslím že jsem důvěryhodnej člověk, ale co se týká peněz, ale já nechci, aby potom někdo řekl, my tam pustili 30000,- a ono z toho nic není. Ale ty lidi, kdo by tam dělali, neměli by mít přístup k penězům, ale až bude nějaká důvěra, nejdřív se fakt domluvit. Takže já si myslím, já vám nemůžu zaručit, že najednou strhnu 20 dětí a hned to půjde. Ale ono to půjde, chce to čas. Nabízím pro dobrou věc svou pomoc. Po těch serepetiích, až bude, tak něco vymyslíme.*

Já: *Děkuji za rozhovor a těším se, že se brzy setkáme.*